

Yeesu bɔti tin
Maarki
ɲmàñee

Tibɔkilkaal

Yeesu bɔti tin bi ɲmàñ ki ɲá tigbɔn tinaa poonee, Maarki yɔkɔ di sá kun kaa fɔkɔee, ama ku mun di sá kukpikuu.

Maarki gbɔŋku poonee, u lēē ki dākā yii Yeesu sá «Unimbɔti Jipɔɔn» (1.1). An bɔtee sá bitii yati. Nì mìn kɔkɔee, u sòon ki kùbitì an bɔti pu u-gbɔŋku kɔkɔ poon (1.11, 9.7, kpèè mun 3.11, 5.7). Yeesu ùn nín bàà nìn là puee di sá an gbíntí dibalin (kpèè 3.12, 5.43, 7.24, 8.30, 9.30). Ba pu? – Di sá yii a-nimbil yaa kaa ká-u u kpî ndɔpantikaa pu kii Room yab soojakpiliu nín ká-u puee, aa làá ɲmā kí gbìl taapu.

Tin bée di sá yii ntuun gbanti nín dómínee, an máañ yii bàà ɲmā ñ fōō-ɲu kii an nín máañ puee ní. Yoowaneesi un fùul binib Unimbɔti nyimee tundi di nìn sá ú bɔntí Unimbɔti nibul dí fōō ntuunee (1.2-8). Ùn di nìn tí fùl Yeesu Unimbɔti nyim (1.9-11).

Mìn boonee, Yeesu nìn kāl u-baba ní Sitaan cɔŋki-u (1.12-13), ní u kíl u-tundi binib kansikin. Maarki lēē ki dākā yii tin kɔkɔ Yeesu nìn ɲáañee, an yaa sá Yeesu nín yíin u-boonnooliibi bí nóó-u pueeyaaa, u nín nìn dākà binib pueeyaaa, u nín nìn cāantí bibunliibi pueeyaaa, u nìn ɲáañ mìn kɔkɔ nì Unimbɔti pɔŋɲu ní (1.14–8.30).

Kugbɔŋu nee janlilitiil poonee, Maarki lēē ki dākā yii Yeesu nìn còom ki túŋkí falaabi nì ɲkúm nì difikitil din dɔ ki cí-u Jeerusaleemee (8.31–10.52). ɲfunyɔm mita kɔkɔee, u sòon nì u-boonnooliibi an bɔti pu, ama baa gbìl taapu. Iyunti tikpilee, Yeesu sòon ki yíi u-ba yii «Kinibiki», ama maamaaci niliu un u nìn sée di nìn sá tikpaandi.

U nín kó Jeerusaleem tiŋkinee, binib nìn kpáafi-u abaal ní ki fōō-u. U nìn jìñ biwannafiliibi bin nìn bí kunimbɔtidiinee ní Isirayeel nimbɔti-jaamiliibi kpilib bíi jáà nì u. An nìn sá ɲyuntimɔnti ú dākà u-pulincɔntiibi nì samaa nì u-boonnooliibi didàkaluŋkikaal (ayil 11–13).

Ayil 14–15 sòon nì ti Yeesu maŋfal wiinyi ijoolkaa ili in u dūu kāl kitiŋ pu dooyee. Niin ní ti kántí cilinjee u nì u-boonnooliibi nín kpáfi ki jín tijikaal tin ki lúŋki u nì bi kpáfi ki ɲmɔ kpɔnɔ ki nyūñ ndamamee. Dijandi gbanti mun poon ní ti kántí u nín mēē u-baba pu Geetiseemane kpaabunee, nì bi nín cúú-u pu, nì bi nín sòon ki kūū u-bɔti pu, nì bi nín kpáá-u ndɔpantikaa pu nì bi nín síb-u puee bɔti. Ama bi nín kūū-u winta dalee, binimpoobi cūti u-kaakul laŋkee ki ká yii di dɔ dikulindi. Niin ní bi tükū-bi yii u fikiti (16.1-8). Kufaanɲu nìn kó-bi ní bi sàñ. (Tigbɔn

tiba poon bi kúti yii Yeesu nín fikitèe, u lēē u-ba ki dākā binib ní ki nín jóm yilpu. Bi cānti tibɔti gbanti pu tigbɔn tin kíñ ki sòon Yeesu puee).

A yaa kàañ Maarki gbɔŋku ki dóoyee, a làá bée yii Yeesu Naasaareeti yɔu «lafun sá Unimbɔti Jipɔɔn» kii Room yab soojakpiliuee (15.39).

Yoowaneesi unyɲfaldi sòon Unimbɔti bɔti

(Maat 3.1-12, Luuki 3.1-9, 15-17, Yoowaneesi 1.19-28)

1 ¹Tibɔmɔntiil tin sòon Yeesu Kriisitoo Unimbɔti Jipɔɔn puee kílilaŋki sée. ²Yeesaya Unimbɔti bɔnaatiliu nìn ɲmàñ u-gbɔŋku poon ki síin, yii:

Unimbɔti bí yii: «M-tuunɲu sée! M túnní-ɲu ɲú lintín a-nyɔkɔpu kí dāá ɲāŋki-si nsan.

³M-tuunɲuee di báakí kuteeun yii: Bɔntímaan ti-Dindaan saŋɲu, kí tàntímaan u-sàmbiyaamu kí cīiti-u^a!»

⁴Ntuunee di sá un bi yíi Yoowaneesi u kòd kuteeun ki fùul binib Unimbɔti nyimee. U nìn báakí ki tükù binib yii: «Kpántímaan ni-bimbim kí yàntí bí fàl-ni nnyim, Unimbɔti ñ dū ni-kpitii kí pō-ni.» ⁵Ní Juudee watil pú yab nì Jeerusaleem tiŋkin nib kɔkɔ nìn cá Yoowaneesi cee. Bi nìn bìiti bi-kpitii pu, ní u fùul-bi Unimbɔti nyim Jɔɔdan buŋɲun.

⁶Yoowaneesi gbanti nìn pēē ugutaamu kuti bɔkutìl ní ki gbìñ ɲgban dambalau^b. U nìn ɲmód inaakitoon nì tisiil ní. U nìn báakí ki lì yii: ⁷«Ubo bí m-boon ki tóobiñ kí cáá mpɔn ki jítiñ man. Maa sàafi

Inaakitoon (1.6)

kí nìn sá u-yumbuu kí sòntí kí kúti u-naataaŋmiii gba. ⁸Nì nnyim ní m cáa fùul-ni, ama ùn làá dāá dū Circir Fam ní kí fàl-ni.»

Bi fùl Yeesu Unimbɔti nyim

(Kpèè Maat 3.13–4.11, Luuki 3.21-22, 4.1-13)

⁹ɲyunti gbantee, Yeesu nyánní Galiilee tiŋki kin bi yíi Naasaareetee, kí dómíñ Yoowaneesi fùl-u Jɔɔdan buŋɲun. ¹⁰Yoowaneesi nín fùl-u kí dód u nyēēñ nnyiminee, ní u wál kutagbɔŋu pīiti ní Unimbɔti Fam kpákatiñ kii dibeenanjilee kí tókɔn u-pu, ¹¹ní u gbìl Unimbɔti sòonñí kutaa pu ki lì yii: «Sii di sá m-Jipɔɔn un m nēēñ tikpilee! M-pɔbil fáati-si^c.»

¹²Kpalaa niinee ní Unimbɔti Fam yānti u cūti kuteeun. ¹³U nìn ɲá kuteeun iwiin imuŋku ili ní Sitaan

^a 1.3 Kpèè Mala 3.1, Yees 40.3.

^b 1.6 Kpèè 2 Bib 1.8.

^c 1.11 Dūú ɲmànti nì Ilan 2.7, Yees 42.1.

cɔŋkì-u. U nì ipeel di nìn kɪn kɪ bɪ, nɪ Unimbɔti tuunɔyɪ bɪ u-cee kɪ kɛtɪ-u.

Yeesu yɪɪn bijɔncuuliibi binaa

(Kpèè Maat 4.12-22, Luuki 4.14-15, 5.1-11)

¹⁴Bi nìn cùú Yoowaneesi kɪ piin kudii. Mɪn boonee nɪ Yeesu cùti Galiilee kɪ kɪ kɪ bɪi sɔn Unimbɔti bɔmɔntiiti kɪ tükù-bi yii: ¹⁵«Ŋyunti baañ. Unimbɔti Beel sùti kɪ piliñ-ni. Fámaan ni-kpitii kɪ fōōmaan tibɔmɔntiiti nee kɪ kɪ!»

¹⁶Ŋwiin ɲubɔ, Yeesu bɪi kpàkañ Galiilee mɔɔlee nɪ kɪ ká bijɔncuuliibi bili, Siimɔn nì u-naal Andree bɪ kɪ tòó kulaanɲu dimɔɔlin. ¹⁷Nɪ Yeesu bɪ-bi yii: «Dáa nɪn nóōmaan-mi. Nɪ sá bi-jɔncuuliibi nɪ, ama m làá dū-ni kɪ kpánti bin nyàabiñ binib kɪ cāabiñ m-ceeyee.» ¹⁸Nɪ bi yānti bi-laanti dicilpu niin kɪ táá-u. ¹⁹U cōm kɪ cùti ndan fiɪyee, nɪ kɪ gíti ká Seebeedee jipɔmbi Yakubu nì Yoowaneesi ká buɲalimbun kɪ ɲanɲkɪ tilaandi. ²⁰Kpalaa niinee nɪ Yeesu yɪɪn-bi nɪ bi yānti bi-baa Seebeedee nì bitɔntɔnliibi buɲalimbun kɪ táá-u.

Yeesu cáan uwaati ubɔ

Kapeernayum

(Kpèè Luuki 4.31-37)

²¹Yeesu nì u-boonnooliibi cùti Kapeernayum tinɲin. Ŋwiɲɲunɲifikaa baañee, nɪ Yeesu kɔ kukpafidiin kɪ kɪ kɪ bɪi dākà binib Unimbɔti bɔti. ²²Binib bin nìn bɪi piliñ-uee nìn bākatɪ tikpil nì u-dākatam. Kun puee u-dākatam nìn cáá mɔn kaa náa nì bimaradakaliibi yam.

²³Kpalaa niinee, unil ubɔ un pu arasini kēe tēeñ kukpafidiin niin yii:

²⁴«Yeesu Naasaareeti yɔu, a nyàab-ti nì

tilati nɪ? A dōmiñ kɪ kúnti-ti nɪii? M nyí un nɪ a sée! A sá circirdaan un nyánni Unimbɔti ceeyee nɪ!» ²⁵Nɪ Yeesu kpāti arasiniyee pu, yii: «Á ɲmílee kɪ nyā uninja nee nɪ!» ²⁶Nɪ arasini yānti uninjee wunti fáá dijɲin-jikil ɲkpitim pu, nɪ u tɪl mbiil mɔn, nɪ kɪ nyán u-ni. ²⁷Báá ɲma bākatɪ sēee, nɪ kɪ bālifi tɔb yii: «Ba bɔti nɪ ti nɪn ká na? Tibɔcan sée! Nɪ mɔn nɪ u pūn kinyɔkɔ kɪ kpāañ arasiniibi bɪ nyā, nɪ bi piliñ-u!» ²⁸Nɪ Yeesu yindi gbɪti kpalaa Galiilee ɲanɲi kɔkɔn.

Yeesu cáan bibunliibi tikpil

(Kpèè Maat 8.14-17, Luuki 4.38-41)

²⁹Bi nyán kukpafidiin kpalaa yee nɪ u nì Yakubu nì Yoowaneesi búnti Siimɔn nì Andree dumpu. ³⁰Siimɔn nimpuu na nìn bñn kɪ dō u-wunti píł kpaɲkpam. Bi bāñ kpalaa yee nɪ bi tükù Yeesu unimpuee bumbunti pu, ³¹nɪ u kɔ unimpuee cee kɪ cùú u-ɲal kɪ yāti-u kɪ kāa. Niin nɪ u-wunti sɔɲkɪ nɪ u pɔkɪ, nɪ u yíkɪ kɪ kɪ kɪ bɪi ɲaañ tijin kɪ tɪ-bi.

³²Kujoou, ɲwiin jéetèe, bi cūnni Yeesu cee bibunliibi nì binib bin pu arasiniibi kēe kɔkɔ, ³³nɪ kitiɲin yab kɔkɔ kóon kɪ kpáfi kudii kun nɪ u nìn bée nyɔkɔpu. ³⁴Binib kupaau nìn bñn igbaɲween nɪn bɪ pu i-ba i-bee nɪ u cáan-bi, nɪ kɪ jɲn arasiniibi tikpil kɪ nyánti, kaa pú-bi kinyɔkɔ bɪ sɔn, kun puee bi nìn nyí un nɪ u sée.

Yeesu yɪɪn kɪ dākā Unimbɔti bɔti Galiilee timmun

(Kpèè Luuki 4.42-44)

³⁵Kutaa wúnti ntaafaabɔmbɔminee Yeesu péé kɪ nyán kɪ búnti ɲkpaan-ceeti kumooun kɪ mēe Unimbɔti.

³⁶Siimɔn nì u-jutiibi nìn cùti bɪi nyàab-u. ³⁷Bi ká-uee, nɪ kɪ bɪ-u yii: «Báá ɲma bɪi nyàab-si.» ³⁸Nɪ u kɪ-bi yii: «Tí cūmaan ntingbamun mun kínee mun poon, m sòon nì bi mun Unimbɔti bɔti. Mɪn pu nɪ m dōmiñ kitiɲ pu.» ³⁹Nɪ u cùti kɪ mānti Galiilee ɲanɲi kɔkɔ kɪ sɔn Unimbɔti bɔti akpafidiinni nɪ kɪ jɲn arasiniibi biwaatiibi pu.

Yeesu cáan unyɔngbanti ubɔ

(Kpèè Maat 8.1-4, Luuki 5.12-16)

⁴⁰Ŋwiin ɲubɔee, uninja ubɔ dōmiñ Yeesu cee u-wunti píñ dinyanɲgbandi. U gbāañ Yeesu nimbiin nɪ kɪ gbāañ-u kɪ lɪ yii: «A yaa là, a ɲñn kɪ cáan-mi m-wunti ɲ ɲanɲkɪ.» ⁴¹Nɪ Yeesu sún u-saai kɪ tānti u-ɲal kɪ gbēe-u nɪ kɪ bɪ-u yii: «M là! Pɔkɪm.» ⁴²Niinee, dinyanɲgbandi kpāaa wāɲkɪ, nɪ u-wunti ɲanɲkɪ. ⁴³Yeesu ɲee, nɪ kɪ jɲn-u ú fātí gíti malaa, ⁴⁴nɪ kɪ kpāafi-u tinɲan kɪ lɪ yii: «Taa péé tükù báa ubɔ tibɔti nee. Cáá a-ba kɪ dākà usaraanɲal, kɪ ɲá saraa kii Mooyisi marau nɪn lɪ puee kɪ dākà yii a pɔkɪ an nɪn sá-bi seera^d.» ⁴⁵Nɪ min kɔkɔ bi kpāafi-uee, u nɪn péé búntèe, u kɪ kɪ máafi báa ɲma tin jítɪ u-puee, kɪ yānti tibɔti gbɪti ilaan kɔkɔ. An puee, Yeesu kaa nìn gíti ɲñn kɪ kɔ kitiɲ poon binib kansikin. U nìn kɪn kɪ bɪ ikpaanceeti nɪ binib nyēeñ ajan kɔkɔ pu kɪ dōn u-cee.

Yeesu cáan ufaliɲfaan ubɔ

(Kpèè Maat 9.1-8, Luuki 5.17-26)

2¹Iwiin iba boonee, Yeesu nìn gíti Kapeernayum, nɪ binib gbɪl yii u bɪ mmɔɲkɪ. ²Kunipaau nìn dōmiñ kɪ kpáfi u-cee kudii, nɪ mpaan kaa ti kpāaa bɪ kipunyɔkɔpu gba. U nìn bɪi sɔn nì bi Unimbɔti bɔti nɪ. ³Nɪ bininjab binaa túnni ufaliɲfaan ubɔ kɪ cáan u-cee. ⁴Nniwɪin puee, baa nìn ɲún kɪ píł Yeesu. Mɪn puee, bi nìn jóm kɪ cɪl kudii yilpu^{ee} kɪ bɪiti laakin Yeesu bée, nɪ kɪ dū ufaliɲfaan nì nɪlún kɪ dɪn dibundee nɪ kɪ sintɪn kɪ bɪl. ⁵Yeesu nɪn ká binib gbanti fōo kɪ kɪ yii u ɲñn kɪ cáan ubunlee, nɪ u tükù ufaliɲfaanee yii: «M-biki, m dū a-kpitii kɪ pú-si.» ⁶Bimaradakaliibi biba nìn ká niin kɪ dākafi bi-pɔbiliɲin yii: ⁷«Ba pu nɪ uninja nee lɪ mɪn? U ɲēeñ nì Unimbɔti nɪ. Ubɔ kaa ɲñn kɪ dū ikpiti kɪ pɔ, asee Unimbɔti baba^f.» ⁸Niinee Yeesu bēe bi-landɔkɔɲu nɪ kɪ bālifi-bi yii: «Ba pu nɪ nɪ dākafi mɪn ni-pɔbiliɲin? ⁹Ba di kaa pɔɔ dilil nɪ? Á tükù ufaliɲfaan yii: <A ká a-kpitii pɔtam > di kaa pɔɔ dilil naaa, <Yōn a-lúɲɲu kɪ nɪn cōm > di kaa pɔɔ nɪ? ¹⁰Ama nɪ bēe yii man Kinibiki cáá mɔn kitiɲ pu kɪ dū unil kpitii kɪ pɔ-u.» Niinee nɪ u tükù ufaliɲfaanee yii: ¹¹«Sii yikim kɪ yōn a-lúɲɲu kɪ nɪn kùn a-dumpu!» ¹²Nɪ u nyɪ kɪ yíkɪ dicilpu niin kɪ yōn u-lúɲɲu kɪ nyán báa ɲma nimbiin, nɪ an bākatɪn-bi sēee, nɪ

^d 1.44 Kpèè Akoo 14.2-32.

^{ee} 2.4 bi cɪl kudii yilpu: Doooyee, Isirayeel yab yaa nìn mán kudiiyee, baa nìn piñ, bi nìn bɔb yilpu nɪ kɪ mā akol kɪ ɲmā kɪ nɪn jóm kudii yilpu.

^f 2.7 U ɲēeñ nì Unimbɔti: dūu ɲmānti nì Akoo 24.16. - Unimbɔti baba: kpèè Ilan 103.3, Yeas 43.25.

bi bii pàkà Unimbòti ki li yii: «Taa láá péé ká mín dalba dalba!»

Yeesu yíin Leefii ú nóó-u

(Kpèè Maat 9.9-13, Luuki 5.27-32)

¹³Yeesu nyán ki gíti Galiilee mool canjin. Kunipaau nín dómín u-cee ní u dàkà-bi Unimbòti bōti. ¹⁴U jītée, ki ká Leefii Alfee jipōon kā fōtiku diikun. Ní u bí-u yii: «Dāān kí nīn nóó-mi!» Ní Leefii lafun yíki ki táá-u. ¹⁵Yeesu nín kó Leefii dumpu ki bii jīn tijinee, bifōtiliibi tikpil nì binikpitib bin kòkò kínee dómín ki kútì u nì u-boonnooliibi pu: di sá yii an nikpitibee nín nóó-u ki wīkí. ¹⁶Bimaradakaliibi bin sá Fariisab kitilinee nín ká u nì binikpitib kpáfi ki jīnee, ní bi bālifi u-boonnooliibi yii: «Ba pu ní u nì binib nee kpáfi ki jīn mín?» ¹⁷Yeesu gbìl bi nín lī puee, ní ki gāa-bi dilaŋkpandi yii: «Bin cáá laafiyee kaa nyāab unyōodaan, see bin būnee di nyāab unyōodaan. Di sá yii maa dómín kí yíin deedeedambi, m dómín kí yíin binikpitib ní.»

Yeesu sōon dinyōōboobil pu

(Kpèè Maat 9.14-17, Luuki 5.33-39)

¹⁸Yoowaneesi boonnooliibi nì Fariisab nín bōob kinyòkò. Dalbee ní biba dómín ki bālifi Yeesu yii: «Ba pu ní Yoowaneesi boonnooliibi nì Fariisab boonnooliibi bōob kinyòkò ní sii yab kaa bōob ní?» ¹⁹Ní Yeesu fātii bālifi-bi yii: «Ubo yaa cáá unimpucaan ki yaa

yíin u-bōōbee, bi jīn ki nyù naaa, kinyòkò ní bi bōob ní? Unimpucaan cal yaa bí bi-kansikinee, baa kàal ŋkùm. ²⁰Ama ŋwiin ŋubo bí ki dōon bi làá dāa yōon unimpucaan cal bi-kansikin, an yuntiŋu ní u-bōōbi dāa bōob kinyòkò.

²¹«Bi yaa dū ŋaapōon ki lib satakpiki bundi, ki yaa fintèe, ŋaapōon kōontí ní kí kpāān satakpiki kí cáti, ní dibūndee ní mōtī wāān. ²²Mín mbaantiim ní baa tí dù ndapōm kí fūuñ tilòkpikilin. Bi yaa dūu fūuñ mín, tilòkpikil pōol ní ndaam ní fá, ní tilòti mun ní bīl. Bi dù ndapōm kí fūuñ tilōpōn ni ní.»

Yeesu sá ŋwiŋŋufikaa Dindaan

(Kpèè Maat 12.1-8, Luuki 6.1-5)

²³Ŋwiŋŋufikaa ŋubo dalee, Yeesu nì u-boonnooliibi bii jītí bilee kpaŋŋin ní u-boonnooliibi bii gífi bilee fiŋyi ki ŋmēm abil ki ŋmòò^g. ²⁴Fariisab ká mimmee, ní ki bí-u yii: «Ba pu ní a-boonnooliibi ŋāān min kòò ŋwiŋŋufikaa dalee?» ²⁵Ní u fātii kí-bi yii: «Naa láá péé kàān kugbōŋu poon ki ká tijin takaasiu nín nín cúú ubōti Daafiidi nì u-naacimbi bi ŋá pueeee? Ŋyunti ŋun Abiyataar nín sá usaraŋakpilee, ²⁶Daafiidi nín kó kunimbōtidiin ki ŋmó saraa kpōnōb ki kíñ ki tī u-yab. Abiyataar di nín sá usaraŋakpil ŋyunti gbanti. Ti-koobiliŋ poonee, usaraŋal baba di cáá nsan kí ŋmó kpōnōb gbantiⁱ.

^g 2.16 Dū B. 15-16 kí ŋmānti nì Luuki 15.1-2.

^g 2.23 Kpèè Ditee 23.26.

ⁱ 2.24 Kpèè Disa 34.21.

^j 2.26 ŋmó saraa kpōnōb...: kpèè 1 Sami 21.2-7. - Abiyataar: kpèè 2 Sami 15.35. - Usaraŋal baba di cáá nsan: kpèè Akoo 24.9.

Ama Daafiidi nín ŋmó ki kíñ ki tī u-naacimbi gba.» ²⁷Yeesu gíti lī-bi yii: «Unimbòti náān ŋwiŋŋufikaa binib pu ní, waa náān binib ŋwiŋŋufikaa pu. ²⁸Man Kinibiki di sá ŋwiŋŋufikaa daan.»

Yeesu cáān unil un ŋal fákée ubo

(Kpèè Maat 12.9-14, Luuki 6.6-11)

3 ¹Yeesu nín fātii kó kukpafidiin. Uninja ubo nín bí niin u-ŋal fáká. ²Fariisab nín bii cōŋkí Yeesu kí kpèè u yaa làá cáān-u ŋwiŋŋufikaa dal, bí ŋmā kí ká nnaakpal kí li yii u yīnti. ³Ní Yeesu bí unil un ŋal fákée yii: «Yíki kí sīl ti-kansikin bāā ŋma nimbiin.» ⁴Ní u bālifi-bi yii: «Ti-marau pú nsan tí ŋá tiŋan ŋwiŋŋufikaa dalaaa, tí ŋá tikpiti ní? An pú nsan yii tí fī unil naaa, tí kpò-u ní?» Ní bi ŋmí. ⁵U nín kpēē-bi dinimbiil ki mānti, ki fōō bi-pu diŋuul, ama ní bi-pōōgbifiŋu mun nín kōn-u kunimbaau. Ní u bí un ŋal fákée yii: «Tānti a-ŋal!» Ní u tānti-ŋu, ní u-ŋal ŋáŋkí. ⁶Niin niin ní Fariisab nyán ki nyāab ubōti Eeroodi naacimbi bí kpāfi kí nyāab nsan ŋun bi làá dī kí kpò Yeesuee.

Kunipaau dómín Yeesu cee dimōol canjin

⁷Niinee ní Yeesu nì u-boonnooliibi nyán ki cūti dimōol canjin. Kunipaau nín táá-u ki nyānní Galiilee nì Juudee, ⁸nì Jeerusaleem nì Idumee, nì Jōōdan buŋgbandi lapu pu, nì Tiir nì Siidōn tiŋgbammun. Kunipaau kòkò nín gbìl tin kòkò u ŋāānee ní ki dómín u-cee. ⁹Ní u bí u-boonnooliibi

yii bí bōnti-u kiŋaliŋwaa kiba nnyim pu ú kó kunipaau nì taa láa nyī kí máti-u. ¹⁰Di sá yii u nín cáān binib tikpil, an yānti bibunliibi kòkò kpákà kí gbēē-u. ¹¹Arasiniibi bin kā biwaatiibi puee yaa nín ká-uee, bi nín gbāantí u-nimbiin, ní bi kūuntí ki li yii: «Sii di sá Unimbòti Jipōon!» ¹²U nín kpàti bi-pu ki li-bi yii bí taa yānti bí béé-u.

Yeesu lúti akpambal saalaa nì ali

(Kpèè Maat 10.1-4, Luuki 6.12-16)

¹³Boonee Yeesu jóm kigbantā pu ní ki yíin bin u lèe ní bi dómín u-cee. ¹⁴Niinee ní u lúti saalaa nì bili bí nín sá u-kpambaliŋ u nì bi ní nín kíñ ki bí, ú nín tūn-bi bí nín sōon u-bōti, ¹⁵kí nín cáá mpōn ki jì arasiniibi. ¹⁶Binib saalaa nì bili bin u lútèe yiŋŋi sèe: Siimōn – un u nín páān diyindi yii Peetrooyee^k –, ¹⁷nì Seebeede jipōmbi Yakubu nì Yoowaneesi – bin u pú diyindi yii Bōwanegeesee an taapu sá yii «Binib bin náān nì ataadunee^{kp}» –. ¹⁸Bin kínee di sá Andree nì Fiilliipi nì Baateeleemii nì Maatiiu nì Toomasi, nì Yakubu Alfee jipōon, nì Tadee nì Siimōn un nín là kí já nì Room yabee, ¹⁹nì Juudasi Isikaariyōti, un dāa dū Yeesu ki tī u-nannanliibee.

Ikpiti in kaa cáá dipōlee

²⁰Mín boonee, ní bi nín gíti mmōŋkí, ní kunipaau tí kōōnñi ki múkuñ. An yānti Yeesu nì u-boonnooliibi kaa ti kpāā cáá mpaan kí jī tijin. ²¹Yeesu yab gbìl tin kòkò jītée, ní bi yíki kílíñ nsan

^k 3.16 diyindi yii Peetrooyee: dū ŋmānti nì Maat 16.16-18, Yoow 1.42.

^{kp} 3.17 Dū ŋmānti nì Luuki 9.54.

kí dāá cúu-u, kun puee biba nín lí yíi: «U-yil lábiti ní.»

Yeesu kífí bin tún-u dibɔgabílee

(Kpèè Maat 12.22-32,
Luuki 11.14-23, 12.10)

²²Bimaradakaliibi biba nín nyánní Jeerusaleem kí lí yíi: «Arasiniibi kpíliu Beelseebuul^l di ká u-pu. Ún pɔŋŋu ní u cáa jì arasiniibi.» ²³Ní Yeesu yíí-bi u-cee, kí gāa-bi dilan-kpandí kí lí yíi: «Mana ní Sitaan ŋūn kí jà Sitaan? ²⁴Dibeel din nib yaa cúu di-ba kí yákatí míli kí jáań tɔbee kaa ŋūn kí nín bí kí cù ndan. ²⁵Mín mun ní kudicanu kun di yaa cúu ku-ba kí yákatí míli kí jáań tɔbee kaa tí ŋūn kí nín bí kí cá. ²⁶An yaa sá yíi Sitaan yíkíi jáań u-ba kí cúu u-ba kí yákatèe, mimmee, waa ŋūn kí nín bí kí cá, u-pɔŋŋu kúntí ní.

²⁷«Bi yaa kaa bóob upɔɔl ŋŋmii kí wāatí, ŋma di ŋūn kí kó u-dumpu kí kóon u-wanti? See bí bóob-u kí wāatí ní kí nín ŋmā kí kó kí kóon u-wanti.

²⁸«M sòon nì ni ibaamɔn ní, nnibiyaamu ŋūn kí ká bi-kpitii kɔkɔ pɔtam kí kpáań tibɔfan tin bi sòon Unimbɔtee. ²⁹Ama un yaa sòon Unimbɔti Fam tibɔfanee, ún kpá kí ká u-kpitii pɔtam jaanjaan, di sá yíi u kó diyìntil din kaa cáa dikúntílee ní!» ³⁰Yeesu nín lí mín, kun puee bi nín lí yíi: «U cáa arasini u-ní!»

Yeesu na nì u-nabiyaamu

(Kpèè Maat 12.46-50, Luuki 8.19-21)

³¹Yeesu na nì u-nabiyaamu bāań kí sí mmɔŋki kí tú bí yíí-u. ³²Binib

tikpil nín ká kí gón-u ní bi tükū-u yíi: «A-na nì a-nabiyaamu sí mmɔŋki kí nyàab-si.» ³³Ní u kíf-bi yíi: «Ŋma di sá m-na nì m-nabiyaamu?» ³⁴U kpèe kí mānti kí tú bin nín ká kí gón-uee, ní kí lí yíi: «Kpèemaan, m-na nì m-nabiyaamu sèe nee! ³⁵Un kamaa yaa ŋāań Unimbɔti nín là puee, udaan gbanti di sá m-naal, m-niisal nì m-na.»

Uwambooyaanli bɔŋmantikaati

(Kpèè Maat 13.1-9, Luuki 8.4-8)

4 ¹Yeesu tí kífí kí bíi dàkà Unimbɔti bɔti Galiilee mɔɔl cajin, ní kunipaau kóonńí kí kpáfí u-cee. Bi-wíŋŋu puee, ní u jóm kí kál buŋalimbun nnyim pu, ní kunipaau kɔkɔ sí dimɔɔgbandi kí pílín-u. ²U nín cáa tibɔŋmanti-kaal tikpil kí sòon nì bi tibɔti ní kí dàkà-bi kí bí-bi yíi: ³«Pílifimaan! Uwaŋyaanli ubɔ nyáń kí yàań u-wambooli. ⁴U bí yàanté ní iba líti nsan pu, ní ilunlukuti dómín kí dūu jín. ⁵Iba mun líti kuteeu pu, laakin kitiŋ kaa nyódyee ní kí pūti kpáa nyáń. ⁶Ŋwííń pílee ní i kpí kun puee kitiŋ kaa nyóò inyaan ní kó. ⁷Iba mun líti ikuŋkumin kí nyáń, ní ikuŋkum wíiń kí múkuń i-pu, ní iaa ŋúń kí lòon. ⁸In kínee mun líti laakin kitiŋ ŋānee, kí nyáń kí wíiń kí cáa apoo, ní kí lòon ifin. Iba cáa abil mmuŋku nì saalaa, iba mun imuŋku ita, in kínee mun dilaataal.» ⁹Ní u gítí kútí kí lí yíi: «Sii un yaa cáa ditafalee ní gbíl!»

Kun pu Yeesu cáa tibɔti kí ŋmàntēe

(Kpèè Maat 13.10-17, Luuki 8.9-10)

¹⁰Ŋyunti ŋun u kíń u-babee ní bin nín cēntí-uee nì u-boonnooliibi saalaa nì bilee bálifi-u tibɔŋmanti-kaalee taapu. ¹¹Ní u kíf-bi yíi: «Unimbɔti yānti nimbi bēe u-Beel bɔti tin nín bí dibalinee taapu. An yaa kíń bifantantiibee, an sá tibɔti ní bí nín cáa ŋmànti-bi, ¹²án nín làá ŋá pu ní:

< Bi-nimbiliŋ í nín kpítí bí taa nín wāl,

bí nín pílifí mun tikpil kí taa nín gbílee.

An yaa yíi,

bi yaa kpèe kí wál, kí yaa

pílifí mun kí gbílee,

bi fééń bi-saŋkpitii, Unimbɔti í dū bi-kpitii kí pɔ-bi^m! >»

Uwaŋyaanli bɔŋmantikaati taapu

(Kpèè Maat 13.18-23, Luuki 8.11-15)

¹³Mín boonee ní Yeesu gítí lí-bi yíi: «Naa gbíl tibɔŋmantikaal nee taapuɔɔ! Kin ni làá dāá ŋá mana kí gbíl tin kínee taapu? ¹⁴An sá Unimbɔti nyɔɔbundi ní uwaŋyaanlee bí kí yàantí. ¹⁵Binib biba náań nì iwambool in líti nsan puee ní. Binibee yaa gbíl dinyɔɔbundee, Sitaan ddoń kí lèekí dicilpu tibɔti tin bi búl bi-pɔbiliŋinee. ¹⁶Mín mbaantiim ní binib biba náań nì kuteeu, laakin iwambool lítèe. Binibee yaa gbíl dinyɔɔbundee, bi fòol-dì nì dipɔɔpindi. ¹⁷Nì min kɔkɔ bi fòol mimmee, baa cáa inyaan

kí síl kí báań. Bi nín fōo dinyɔɔbundee puee, an yaa sá digíńdi kii disàandi di yaa jéetì bi-puee ní bí dū dimákal din bi cáa Unimbɔti puee kí fá malaa. ¹⁸Biba mun náań nì iwambool in líti ikuŋkuminee ní. Bín di sá bin gbíl dinyɔɔbundee, ¹⁹ní duulinya landɔkɔi páb-bi, tigaajati ŋmàtín-bi, ní nnimbítaataam mun cáa-bi. An wantee kɔkɔ mükuntí kí biintí dinyɔɔbundee pu, ní dāa ŋūn kí lòon abil. ²⁰Biba mun tí náań nì laakin kitiŋ ŋān iwamboolee lítèe ní. Bín di sá bin gbíl dinyɔɔbundee kí fōo-dì, ní kí lòon abil. Ŋfin ŋubɔ pu lòon mmuŋku nì saalaa, ŋubɔ imuŋku ita, ŋubɔ mun dilaataal.»

Fitila bɔŋmantikaati

(Kpèè Luuki 8.16-18)

²¹Ní u gítí bí-bi yíi: «Baa tūtū fitila kí dūú tàkań kulɔŋŋun, kaa tí dū-u kí síiń kilambaŋ taapu. Bi dū fitila kí tókɔń kifañkɔli pu níⁿ. ²²Mín ní tin kɔkɔ pu binib biinté laá dāa biití. Tiba kaa bí dibalin kaa làa nyā mpaampiin pu. ²³Sii un cáa ditafalee í gbíl!» ²⁴Ní u tí bí-bi yíi: «Ní nín pílifí tibɔti nee tiŋan. Ni nín ŋmànti pu kí tīyee, Unimbɔti dāa ŋmànti mín ní kí tī-ni, kí gbéen-ni gba án yàań. ²⁵Di sá yíi Unimbɔti dāa kútí un cááyee ní kí fōo un kaa cááyee cee fiíi un u bàa cááyee.»

Ŋwambool nín di pu kí nyēe

²⁶U gítí lí yíi: «Unimbɔti Beel náań nì kii unil nín yàantí iwambool kitiŋ puee ní. ²⁷U yaa gèeñeeeee, u yaa wāleeeeee, kunyeeueeeeee,

^l 3.22 Beelseebuul: kpèè Maat 10.25.

^m 4.12 Yees 6.9-10.

ⁿ 4.21 Dūú ŋmànti nì Maat 5.15, Luuki 11.33.

ɲwiimpueeee, iwamboolee nyēē ki wīntí, waa kpāantí kí bée an nín dì pu ní kí dāá ɲá mimmee. ²⁸Kitiɲ ki-ba càntí iwambool n̄ nyā kí cáá apoo kí màtī, ní kí lònò abil ifinni. ²⁹Abil yaa bīn ki dóðyee, mimmee, kudiceeu bāań dee ní bí yòòń kijiiki kí kó kí cā^{ny}.»

Kiwambooli bɔɲmantikaati

(Maat 13.31-32, Luuki 13.18-19)

³⁰Yeesu gíti lī yii: «Ti làá dū Unimbɔti Beel kí nántín ba? Áá tibɔɲmantikaal tilati ní ti làá dūú ɲmàntí kí dākà Dibeelee nín bí puee? ³¹Dì náań n̄ kii tikunfaal subiki kin bi yī muutaadee bil ní. Bi yaa búl-dèe díń di sá kiwaai kitiɲ pu subiliɲ kɔkɔ kansikin. ³²Ama bi nín búl-dèe ní dí nyā kí wīn̄ kí t̄ apan kí kpántí busukpaambu kí jītín tikunfaal tin kɔ kínee subiyaamu, áli nnɔmbiyaamu gba ɲūn̄ kí dāá páań mu-diiɲɲi kí bál busubuee faatin.»

³³Tibɔɲmantikaal nee jutiibi tikpil ní Yeesu n̄n cáa sòòń n̄ bi u-bɔti, min ní bi n̄n ɲūn̄ kí gbīl taapuee. ³⁴Waa n̄n sòòń n̄ bi fám an yaa kaa sá n̄n tibɔɲmantikaal. Boonee, u n̄n u-boonnooliibi yaa kíń bi-ɲmanɲmee ní u cántí tibɔɲmantikaalee taapu ki tükù-bi.

Yeesu yānti kubuɲu ɲmíl

(Kpèè Maat 8.23-27, Luuki 8.22-25)

³⁵ɲwimbaanti gbanti jookuee, Yeesu bí u-boonnooliibi yii: «Tí dūtīmaan lapu buɲgbandi!»

³⁶U-boonnooliibi yānti kunipaau yālee, ní bi kó buɲalimbu bun ni u n̄n kēe ki kpāań-u ki búnti. ɲjaliɲfi iba mun n̄n táá-u. ³⁷Bi cée ní kubuɲkpaanɲu kubɔ kí kíl ki bí jītí ki yòontí nnyim ki tòò buɲalimbun, ki yānti buɲalimbuee bí gbèè nnyim kpala. ³⁸Ama Yeesu ūn̄ n̄n dō buɲalimbu boon pú ki kúl diyikuɲkul ki gēēn̄, ní u-boonnooliibi finti-u, ní ki bí-u yii: «Ukpil, ti nín làá kpúee, an kaa ká-saaa?» ³⁹U fintèe, ní ki kpātí kubuɲu pu ní ki tükū dimɔɔl yii: «ɲmíl kí dòòń soooo!» Niinee ní kubuɲu kpáaa gbēēn̄, ní an ɲmíl fɔɲfɔɲ díkí diki. ⁴⁰Mín̄ boonee ní Yeesu bālifi u-boonnooliibi yii: «Ba ɲá ní ni fāɲki mimmee? Ba pu ní naa máká m-pu?» ⁴¹Tifaandi n̄n baasii kó-bi tikpil, ní bi bālifi tɔb yii: «Kijapaai nee nín baasii sá ɲma dee, ní ki sòòń kubuɲu n̄n dimɔɔl gbīl̄n̄-u mín̄ nan dee?»

Yeesu cáań uwaati ubɔ

Geerseen tiɲkin

(Kpèè Maat 8.28-34, Luuki 8.26-39)

5 ¹Bi n̄n dūtí lapu mɔɔgbandi Geerseen yab tiɲkin^{ɲm}. ²Yeesu kpákatí buɲalimbunee, kpalaayee, kijapaai kiba kin pu arasinii kēe nyánní kuceeun ki tūɲkiń-u. ³U n̄n kóò akaakulin ní. Bāa ubɔ kaa n̄n ɲūn̄ kí bóob̄-u, bāa bi yaa dū ikusaka gba. ⁴Di sá bi n̄n bāa-u abaa ki gbīn̄-u ikusaka mun, ní ú tifi ikusakee ní kí wīl̄ abaa mun. Ubɔ kaa n̄n gíti ɲūn̄ kí pèefi-u. ⁵U n̄n bí

ní ki yīn̄ ɲwiimpu n̄n kunyeeu kɔkɔ akaakulin n̄n ajoin pu ki kūuntí ní ki cáá atanjpee ki gífi u-ba. ⁶U wál̄ Yeesu ndanee, ní ki sánní ki dómín̄ ki tātí gbāań u-nimbiin, ⁷ní ki fáá mbiil mpɔn yii: «Yeesu Unimbɔti un bí yilpuee Jipɔɔn, man n̄n si yii ba ní? M dū Unimbɔti ki gbāań-si, taa sàań-mi!» ⁸U n̄n lī mín̄ kun puee Yeesu n̄n lī-u yii: «Arasinii, nyā uninja nee ni!» ⁹Ní Yeesu bālifi-u yii: «Bi yī-si yii ba?» Ní uwaatee kíi-u yii: «M-yindi di sá yii: < Kusoojapaau, > kun puee ti wīkí tikpil.» ¹⁰Ní u gbāań Yeesu tikpil ki lī yii: «Taa jà-ti kitiɲ nee pu!»

¹¹Dijool diba n̄n bí niin, di-caɲinee digbeetikitikaandi diba n̄n sí ki jīn̄. ¹²Arasiniibee gbāań-u yii: «Càntí tí cūú kó igbeeti nee ni.» ¹³Ní u pú-bi mpaan, ní bi nyáń uwaatee ní ki kó igbeetin, ní digbeetikitilee sáń ki wúnti nsitimín̄ ki jéeti dimɔɔlin ki múl̄ ki kpī. Igbeete n̄n bāń kutukub bili nyɔkɔm. ¹⁴Ní bin n̄n kpáa igbeete sáń ki cūti kitiɲin n̄n ikaan ki máafi an bɔti. Binib nyánní kí dāá kpèè tin di ɲée, ¹⁵ki bāań Yeesu ceeyee ki ká uwaati un pu kurasiniipaau n̄n kēe ká ki pēe tiwan ki dākafi nnimɔntiyaamin. Bi ká-uee, ní tifaandi kó-bi. ¹⁶Bin n̄n ká tin jítèe máafi bin kínee an nín ɲá pu ní uwaatee pɔkí ní igbeeti kpíyee. ¹⁷ɲyunti gbantee ní bi kí kíl ki bí gbāań Yeesu yii ú yīki bi-tiɲki pu. ¹⁸Yeesu bí kóò buɲalimbunee, ní uninja un n̄n wáatèe gbāań-u yii ú yānti ú táá-u kí n̄n kíń ki bí u-cee. ¹⁹Ama ní Yeesu kaa pú-u nsan, ní ki bí-u yii: «Nín̄ kùn̄ a-mɔɲkiɲu a-yab

cee kí máafi-bi min ní ti-Dindaan súń a-saayee n̄n tin kɔkɔ u ɲá kí tī-see.» ²⁰Ní kijapaayee búnti ki kí kíl ki máafi ntimu saalaa jaanɲi kɔkɔn tin kɔkɔ Yeesu ɲá ki tī-uee, ní bāa ɲma bākati sèeee.

Yeesu fikiti kisapɔmbiki kiba kí cáań unimpu ubɔ

(Kpèè Maat 9.18-26, Luuki 8.40-56)

²¹Yeesu kó buɲalimbun ki fātí dūtí dimɔɔgbandi. U dáá bí dimɔɔgbandee ní dinikitikaandi dómín̄ ki kpáfi u-cee. ²²Kukpafidii kpiliu ubɔ n̄n dómín̄, bi yī-u Jayirusi. U ká Yeesuee, ní ki gbāań u-nimbiin ²³ki mēe-u n̄n igbaam poon ki bí yii: «M-sapɔmbiki būn̄ ki làá kpú. Á jī kimɔti kí pée dāań kí dū a-ɲal kí páań ki-pu, kí cáań-kí kí ɲmátí.» ²⁴Ní u n̄n Yeesu búnti, ní dini-kitilee fāa ki biin̄ u-boon b̄mmm. ²⁵Unimpu ubɔ n̄n ɲmál̄ niin ki fūul̄ ɲkpin an kaa gún̄ áli abin saalaa n̄n ali. ²⁶U n̄n jín̄ falaa tikpil ki n̄n bíl̄ u-nimbiliɲ mun kɔkɔ binyɔɔdambi tikpil cee, kaa kpáaa ká dicáańdi, ní an mōtíi púnti-u. ²⁷Unimpuee n̄n gbīl̄ bi sòòń Yeesu pu, ní u dómín̄ kunipaau ki díń Yeesu boon pú ki gbēe u-bɔkutí. ²⁸Di sá u n̄n lī u-pɔbilin yii: «M yaan pée ɲún̄ ki gbēe u-bɔkutí kpaɲkpam, m bāa kántí dicáańdi.» ²⁹Niinee, fatiku un nyēe-uee kpáaa gún̄, ní u gbīl̄ u-wuntin yii u pɔkí. ³⁰Kpalaayee Yeesu gbīl̄ u-ban yii mpɔn ɲubɔ nyáń u-ni ní u fātí kunipaau pu ki bí yii: «ɲma di gbēe m-bɔkutí?» ³¹Ní u-boonnooliibi kíi-u yii: «Sii wál̄ kunipaau téeki-si yēe, ní a bālifi yii: < ɲma gbēe-maaa? > »

^{ny} 4.29 Dūú ɲmàntí n̄n Joow 4.13.

^ɲ 4.41 Dūú ɲmàntí n̄n Ilan 65.8, 89.10, 107.23-32.

^{ɲm} 5.1 Dūú ɲmàntí n̄n Maat 8.28.

³²Yeesu kpēē ki mānti ki tú ki nyàab kí béé un di nǎ mimmee.

³³Niinee, tifaandi cúú unimpuee, u-wunti kí ki bí jiki, kun puee u nyí tin di jiti u-puee. Ní u dómiń ki tãti gbãan Yeesu taanji taapu ní ki kãan-u tikokò nì ibaamɔn.

³⁴Niinee ní Yeesu bí-u yii: «M-bisal, a nín fōō ki kí puee fī-si. Nín cá nì ngbansɔŋfi, a-weenyi n̄ yantī-si.»

³⁵Waa láá ģmíl, ní kukpafidii kpiliuee yab biba nyánni u-dumpu ki bãan ki bí yii: «A-bisal kpī. Taa ti páb ukpil yii ú dãan.» ³⁶Yeesu gbīl dinyɔɔbundi din bi lēe, ní ki tükü kukpafidii kpiliuee yii: «Taa yantī a-pɔbil n̄ bíil! Sii dee fōō man kí kíí.» ³⁷Waa yantī báa ubɔ céen-u ki kúti Peetroo nì Yakubu nì Yoowaneesi, Yakubu naal pu. ³⁸Bi nín bãn kukpafidii kpiliuee dumpuee, Yeesu ká binib gá dituweel an tùm dàiiyee, ³⁹ní u kó ki bí-bi yii: «Ba pu ní nì sũn ki nǎan kuwoou mĩn? Kibikee kaa kpī, ki gèen ní.» ⁴⁰Ní bi bí bèel-u, ní u jĩn bi-kokò ki nyánti, ní ki yōon kibiki baa nì ki-na nì u-boonnooliibi bita bin nìn céen-uee, ki kɔn laakin kibikee dōee, ⁴¹ní u cúú kibikee ŋal ki bí-kì yii: «*Taliita, kumii.*» An taapu di sá yii: «Kisapɔmbiki, yiki, sii ní m li!» ⁴²Kpalaayee ní kibikee nyī yiki ki bí cōm. Kì nìn cáá abin saalaa nì ali ní. Ní bin nìn bí niinee bákati sèeee. ⁴³Ama ní Yeesu kpáafi-bi tĩjan bí taa yantī báa ubɔ n̄ béé, ní ki bí-bi yii, «Tīmaan-ki tijin.»

Naasaareeti yab kaa fōō Yeesu

(Kpèè Maat 13.53-58, Luuki 4.16-30)

6 ¹Yeesu nyán niinee, ki nín kùn u-tĩŋkin laakin u kãl ki wíinee^{oo}, ní u-boonnooliibi táá-u. ²Ŋwiŋŋɔŋfikaa bãanee, ní u kíí ki bí dákà binib Unimbɔti bɔti kukpafidiin. Kunipaau kun nìn bí ki pílifĩn-uee bákati ki bí li yii: «U nín kánni la tin u sòon nan dee? U nín kánni la iciin nee bulifi dee? An dī mana ní u ģũn ki nǎan maamaacib nee? ³Ti nyí-uaa! An sá Maarii jipɔɔn kapintaa^o! U-naalib mun di sá Yakubu nì Joosee nì Juudi nì Siimɔn. U-niisalib mun di kòd ti-kansikin neeyaa!» Ní an yantī baa ti ģũn kí fōō-u kí kíí. ⁴Ní Yeesu bí-bi yii: «Laaba yab kaa kpèè Unimbɔti bɔnaatiliu fám, see u-tĩŋkin yab nì u nì bin pēyee nì u-cindin yab^p.» ⁵Waa nìn giti ģún ki nǎ maamaaci tuuŋji niin, see bibunliibi ŋwaam pu ní u nìn dū u-ŋalii ki páan ki cáan-bi. ⁶Ní u bákati bi nín kaa fōō-u ki kíyee.

Yeesu tú u-kpambaliŋ saalaa nì alee

(Kpèè Maat 10.5-15, Luuki 9.1-6)

Ŋyunti gbantee, Yeesu nìn yiin ntimbilimu nì ikpaanceeti ki dákà binib Unimbɔti bɔti. ⁷Ní u kpáfi u-kpambaliŋ saalaa nì alee, ní ki tú-bi bili bili, ní ki tī-bi mɔn bí nín jì arasiniibi, ⁸ní ki kpáafi-bi yii: «Ni yaa céé, ní taa nín ģúb tiba see ŋkpandɔ baba. Ní taa nín ģúb tijin kí taa yōon atokɔl kí taa nín fúuń

animbil mun, ⁹kí taa pēn abokuti ali ali, ama kí nín táká anaataka.»

¹⁰U tükü-bi yii: «Ni yaa kó kudii kun nee, nín bímaan niin kí nín cí daliŋkin ni láá yikèe. ¹¹Ni yaa bãn laakin binib yaa yī, kaa là kí fōō-ni, kaa tí là kí pílifĩn-nee, nyāmaan niin kí gbáfi ni-taanji kpɔŋkpɔm^r, kí dákà yii ni sòon ki kpáafi-bi.» ¹²Ní bi búnti ki cūti bí sòon nì binib yii bí kpánti bi-bimbim. ¹³Bi nìn jì arasiniibi tikpil biwaatiibi pu, ní ki nìn bàti ŋkpam ki jòotī bibunliibi tikpil pu ki cāantī-bis.

Yoowaneesi unyiŋfaldi kúm

(Kpèè Maat 14.1-12, Luuki 9.7-9)

¹⁴Ubɔti Eeroodi nìn gbīl bi sòon Yeesu pu, kun puee u-yindi nìn gbīti ajan kɔkɔwoooo. Binib biba nìn sòon Yeesu pu yii: «An sá Yoowaneesi un nìn fūul binib Unimbɔti nyimee di fikiti ditaŋkpiilin, an pu ní u ģũn ki nǎan maamaacib.» ¹⁵Biba li yii: «An sá Eelii.» Ní bin kínee mun li yii: «U sá Unimbɔti bɔnaatiliu kii bitĩŋkpikib bɔnaatiliibi ubɔee ní.» ¹⁶Eeroodi, ùn nín gbílee, ní u lī yii: «Yoowaneesi un man yantī bi tīl u-yilee, di fikiti.» ¹⁷Di sá yii Eeroodi nìn tī mara bí cúú Yoowaneesi kí bóob-u kí cáá tō sarka. U-maan Fiiliipi nimpuu Eeroodiyadi un u nìn cáayee pu ní u nìn nǎ mĩn. ¹⁸Di sá yii Yoowaneesi bí Eeroodi yii: «An kaa máan á cáá a-maan nimpuu^t.» ¹⁹Eeroodiyadi nìn fōō

Yoowaneesi pu kudõŋu ki nyàab kí kpò-u, ama waa nìn ģũn. ²⁰Di sá yii Eeroodi, ùn nìn fãŋkí Yoowaneesi ki nyí yii Yoowaneesi sá ibaamɔndaan ki sá Unimbɔti tɔntɔnliu. An puee Eeroodi nìn mótí u-pu. Yoowaneesi yaa nìn sòonee, an nìn páb Eeroodi, ama u nìn néen ki pílifĩn-u.

²¹Dalbee, Eeroodiyadi ká n̄san ŋun u láá dī kí kpò Yoowaneese. Di sá yii Eeroodi nìn bí jĩn u-maali-wiŋŋu jĩŋaaliu. U nìn yīn u-kpilib nì bisoojakpilib nì Galiilee yidambi kɔkɔ. ²²Ŋyunti ŋun bi kpáfèe, Eeroodiyadi bisal kóon bi-kansikin ki ģón ní u-ŋoolee fáati ubɔti Eeroodi nì bin kɔkɔ u yíinee, ní u bí usapɔneee yii: «Mèè-mi tin kɔkɔ a lèe, m láá tī-si!» ²³Ní u pūti ki lī yii: «Tin kamaa a yaa bálifi-mee, m láá tī-si, báa an yaa sá m-beel dijandi, m láá tī-si!» ²⁴Niinee ní usapɔneee nyán ki cūti ki bálifi u-na yii: «M-na, m̄ mèè ba?» Ní u-na kíí-u yii: «Lì yii a là Yoowaneesi un fūul binib Unimbɔti nyimee yil.» ²⁵Ní u fãti tóoti ki giti ubɔti cee ki bí-u yii: «M là yii á tükuti Yoowaneesi un fūul binib Unimbɔti nyimee yil kí tãan-mi kpaatan kɔŋkɔnnee.» ²⁶Niinee, kunimbaau kó ubɔti. U mun giti dáá pūti u-nicambi bin u yíinee nimbiin, waa ti ģũn kí yí. ²⁷Ní u tú dicilpu niin u-soojau ubɔ ki tükü-u yii ú cúú cáan Yoowaneesi yil. Ní soojee cūti ki kó kusarkadiin ki lafun tükutiń Yoowaneesi yil ²⁸ki

^{oo} 6.1 u-tĩŋkin...: an dákà yii Naasaareeti. Dū ģmãnti nì Maat 13.54

^o 6.3 Dū ģmãnti nì Yoow 6.42.

^p 6.4 Dū ģmãnti nì Luuki 4.24, Yoow 4.44.

^r 6.11 gbáfi ni-taanji kpɔŋkpɔm sá kí dákà yii diyakatil dōon. Taapu sá yii un bi túee kaa ti cáá bin cee bi tú-uee dipondi, ki kpáan gba bi-tĩŋki kpɔŋkpɔm kaa táká u-naatakaŋ. Dū ģmãnti nì Atun 13.51, 18.6.

^s 6.13 Dū ģmãnti nì Yaku 5.14.

^t 6.18 Kpèè Akoo 18.16, 20.21.

takaaní kpaatan, ki cáan ki núbín usapɔɔnee, ní usapɔɔnee mun cáa tī u-na. ²⁹Yoowaneesi boonnooliibi nín gbìl an bɔtee, ní bi dómiń ki yòon-u ki cáa síb.

Yeesu kpíin binib kutukub biɲmoo

(Kpèè Maat 14.13-21,

Luuki 9.10-17, Yoow 6.1-14)

³⁰Yeesu kpambaliɲ n̄in u n̄in túee kpáfi u-cee ki máafi-u bi nín cūti ki n̄a t̄iɲyee n̄i tin bi dākēe. ³¹Ní Yeesu bí-bi yii: «Dāaɲmaan tí kàkatī n̄kpaanceeti, laakin binib kpée ní n̄uɲfi fii.» Kun puee binib n̄in cáa ní libiti libiti. Biba kùń ní biba b̄ań, an yānti Yeesu n̄i u-kpambaliɲ kaa n̄in cáa mpaan kí jī t̄ijin. ³²Ní bi kó buɲalimbun ki k̄akatī laakin binib kaa bée. ³³Binib tikpil ká bi nín cée ní ki bée-bi, ní ki s̄ań ki nyáń n̄timun ki dū ataa ki péen-bi ki b̄ań laakin bi cée.

³⁴Yeesu kpákatī buɲalimbunee, ki ká kunipaau sí kii ipii in kaa cáa ukpaalee^u. An n̄in kó-u falaa ní u kífi ki bí dākà-bi tiboti tikpil. ³⁵Kujoou bí jóotée, ní u-boonnooliibi s̄utiń ki p̄il-u ki t̄ukū-u yii: «Binib kaa kóo laakin ti sí nee, kí w̄aatēe, kujoou mun bí jóotí. ³⁶Yānti binib nee n̄i cū ikaan n̄i n̄timbilimu mun p̄il̄iń dooyee kí dā t̄ijin kí jī.» ³⁷Ní Yeesu kífi-bi yii: «Nimbi ni-ba, t̄iɲmaan-bi t̄ijin bí jī!» Ní bi f̄ati b̄alifi-u yii: «Mimnee, ti dū animbil j̄itombi alaataa ali^w ní kí dā t̄ijin kí t̄i bí jī deeyaaa?» ³⁸Ní Yeesu mun f̄ati

b̄alifi-bi yii: «Kpɔɔnɔɔ biɲa ní ni cáá? Cūú kpèèmaan!» Bi cūti b̄alifi ki béeyee, ní ki bí-u yii: «Ti cáá kpɔɔnɔɔ biɲmoo n̄i iɲm ili.» ³⁹Niinee ní u t̄ukū u-boonnooliibi bí t̄ukū binib n̄i k̄al̄ akiti akiti kumɔɔɔɲu pu. ⁴⁰Ní bi k̄al̄ kit̄iɲ. Akiti aba cáá binib dilaataal, aba mun cáá imuɲku ili n̄i saalaa. ⁴¹Yeesu f̄oɔ kpɔɔnɔɔ biɲmoo n̄i iɲm ilee ki w̄ań ki kp̄ēe kutaa pu ki j̄aam̄ Unimboti tijinee pu, ní ki ḡifi ḡifi kpɔɔnɔɔ ki t̄i u-boonnooliibi bí ȳakatī binib. U ȳakatī iɲm ilee mun ki t̄i bi-kɔkɔ, ⁴²ní bi-kɔkɔ j̄iń ki díki. ⁴³Ní u-boonnooliibi t̄oɔ akpɔɔnɔkati n̄i ajɔɲgin n̄in kínee ki gb̄een̄ tikabiti saalaa n̄i tili. ⁴⁴Bin n̄in j̄iń t̄ijin gbantee n̄in nyáń bininjab kutukub biɲmoo ní.

Yeesu cōom̄ nnyim pu

(Kpèè Maat 14.22-27, Yoow 6.16-21)

⁴⁵Niinee ní Yeesu bí u-boonnooliibi yii b̄iń n̄i kó buɲalimbu kí linti malaa kí d̄uti dimɔɔl Beetisayida watil p̄u, nyunti gbantee ūń n̄i yānti samaayee n̄i kp̄i. ⁴⁶U yānti samaayee n̄in k̄unee ní u j̄om̄ dijool pu kí m̄e. ⁴⁷Kunyeuu bí móotée u-boonnooliibi b̄ań dimɔɔl kansikin, Yeesu ūń dáá bíń dimɔɔlbandi u-baba. ⁴⁸U n̄in ká yii u-boonnooliibi bí ki n̄aál, an kaa cá, kun puee kubuɲu n̄in t̄uɲkiń-bi. Kí cá kutaawuntuɲuee ní u t̄okɔn̄ nnyim pu ki cōom̄ ki cá bi-cee ki l̄aá j̄iti bi-pu. ⁴⁹Bi nín ká u cōom̄ nnyim pu ki d̄oonee, ní bi d̄akafi yii an sá ufanfanti, ní

^u 6.34 Dūú n̄m̄ant̄i n̄i Dikà 27.17, 1 Bib 22.17, Eesee 34.5-6.

^w 6.37 animbil j̄it̄on ubo ní bi n̄in p̄a upaadaan n̄wiin nyunti gbanti. Kpèè Maat 20.2.

^y 6.43 Dūú n̄m̄ant̄i n̄i 2 Bib 4.42-44.

bi kífi ki bí gb̄aá ibiil, ⁵⁰kun puee bi-kɔkɔ n̄in w̄al-u ní bi-pɔbiliɲ bíil. Kpalaayee, Yeesu s̄oń n̄i bi yii: «Cūúmaan ni-pɔbiliɲ, an sá man! Taa fan̄kimaan!»

⁵¹Niinee ní u j̄om̄ bi-cee buɲalimbun, ní kubuɲu mun n̄m̄il̄. Tifaandi n̄in kó-bi, ní bi k̄al̄ ki b̄akatī. ⁵²Di sá yii baa n̄in gb̄il̄ Yeesu n̄in n̄in dū kpɔɔnɔɔ f̄iil̄ ki b̄uti ki kp̄iin̄ kuni-paauee taapu, kun puee an n̄in p̄oɔ ki t̄i-bi bí gb̄il̄ tiboti taapu.

Yeesu cáan̄ bibunliibi Geeneesareeti t̄iɲkin

(Kpèè Maat 14.34-36)

⁵³Bi d̄uti dimɔɔl ki d̄ooyee, ki b̄ań Geeneesareeti t̄iɲkin ki síl̄ dimɔɔlbandi. ⁵⁴N̄yunti n̄un bi kpákatī buɲalimbunee, binib kp̄aáa b̄eé Yeesu, ⁵⁵ní ki s̄ań ki cūti n̄timun ki máafi ní binib ȳoontiń bibunliibi ki t̄untiń ilún pu ki c̄aab̄iń laakin Yeesu b̄eé. ⁵⁶M̄iń ní b̄aá laakin ní u yaa n̄in b̄ańee, n̄tiɲgbamuneeeee, n̄tiɲkpaamuneeeee, ikaaneeee, binib n̄in c̄aab̄iń bibunliibi ki bíil̄ imɔɲki-jaa ní ki gb̄aam̄-u yii ú p̄ee yānti bibunliibee n̄i d̄ab̄ u-bokutij̄uti. Bin kɔkɔ yaa n̄in gb̄ēe-uee p̄óki ní.

Juuda yab yaajakoobiliɲ

(Kpèè Maat 15.1-9)

7 ¹Fariisab n̄i bimaradakaliibi biba n̄in nyáńni Jeerusaleem ki dómiń ki kpáfi Yeesu cee. ²Bi bí niinee, ní ki ká Yeesu boonnooliibi biba j̄iń, kaa f̄inti bi-n̄alii kii bi-yaajakoobiliɲ n̄in sá puee. ³Di sá

yii Fariisab n̄i Juuda yab bin kínee kɔkɔ yaa kaa f̄inti bi-n̄alii t̄iɲan, kii bi-naanjab n̄in n̄in n̄ań puee, baa j̄iń^a. ⁴Bi yaa tí nyáńni kit̄iɲin ki b̄ańee, baa tí j̄iń asee bí f̄inti bi-ba n̄i nnyim kí w̄at̄i, ní kí n̄in j̄i. Bi cáá akoobil tikpil ki k̄uti n̄in bí nee pu: n̄iba sá bí f̄inti k̄oɲkɔmbi, kí f̄inti aboon n̄i asambil.

⁵T̄iń pu ní Fariisab n̄i bimaradakaliibee n̄in b̄alifi Yeesu yii: «Ba pu ní a-boonnooliibi kaa n̄ub̄ ti-yaajakoobiliɲ, kaa f̄inti ki j̄iń?» ⁶Ní Yeesu kífi-bi yii: «Mpoonnyoondambi, an pu ní Unimboti b̄naatiliu Yeesaya n̄m̄ań u-gb̄oɲkun ki s̄oń ni-pu yii Unimboti bí yii:

< Binib nee nyɔɲkí-mi n̄i bi-nyɔmmun f̄am̄ ní. Ama bi-pɔbiliɲ d̄atiń-mi.

⁷ Bi j̄aam̄-mi f̄am̄ ní, kun puee tin binib n̄ańee ní bi dākà, ní ki cáa ȳi man marab.^b> »

⁸Ní Yeesu n̄ik̄i ki l̄i-bi yii: «Ni f̄eń Unimboti marab ki f̄ool̄ n̄nibiyaamu koobiliɲ.»

⁹Ní u ḡiti k̄uti yii: «Ni f̄eń Unimboti marab t̄iɲan pu kí n̄m̄a kí n̄ub̄ nimbi ni-ba koobiliɲ. ¹⁰Mooyiis̄i n̄in l̄i u-marabin yii: < Á n̄in tó a-baa n̄i a-na, > ní ki ḡiti l̄i yii: < Un yaa s̄oń ki bíil̄ u-baa kii u-nee, see bí kp̄o-u^c. > ¹¹Ama nimbi l̄i yii, unil yaa cáa tiba ki b̄aá n̄uń kí t̄i u-na kii u-baayee, u n̄uń kí l̄i yii: < An wanti sá K̄oɔban >, (an dākà yii saraa ki t̄i Unimboti). ¹²U yaa

^a 7.3 Dūú n̄m̄ant̄i n̄i Luuki 11.38.

^b 7.7 Yees 29.13.

^c 7.10 Kpèè Disa 20.12 n̄i Ditee 5.16, Disa 21.17 n̄i Akoo 20.9.

lī mimmee, naa ti yàntí ú nǎ tiba kí tī u-baa kii u-na. ¹³Mín ní ni cáá nimbi ni-ba koobilij ñin ni-baabi dākā-nee ki cáa kp̄tī Unimbōti bōti. Tiwan tikpil bí ni nǎaán mín mbaantiim.»

Tin kōntí unil tijókōndee

(Kp̄èè Maat 15.10-20)

¹⁴Mín boonee, Yeesu gíti yíin kunipaau u-cee, ní ki tükū-bi yii: «Ni-kòkò n̄ p̄lifimaan kí gb̄l m n̄n làá lì puee taapu! ¹⁵Tiba kaa nyēēn dipaal pu kí kó unilin kí kòh-u tijókōndi Unimbōti nimbiin. An sá tin nyēēn unilinee di kōntí-u tijókōndi Unimbōti nimbiin. [¹⁶Un yaa cáá ditafalee n̄ gb̄l taapu^d!]

¹⁷Ŋyunti ñun u yíki kunipaau cee ki kó kudiinee, ní u-boonnooliibi b̄lifí-u dilan̄kp̄andi din u bàà gāāyee taapu. ¹⁸Ní u kíí-bi yii: «Ni mun kaa cáá iciin níi? Naa gb̄l yii tin kòkò nyēēn dipaal pu ki kóò unilinee kaa ñūn kí kòh-u tijókōndi Unimbōti nimbiinaaa? ¹⁹Di sá yii tijikaal kaa kóò unil p̄bilin, an kóò u-poon ní, ní ú cù ataa pu.» Yeesu lī mín ki dākā yii tijikaal kòkò ñān ki tī unil n̄ j̄^{ee}. ²⁰U gíti lī yii: «Tin nyēēn unilinee di sá tin kōntí-u tijókōndi Unimbōti nimbiinee. ²¹Di sá yii binib p̄biliñin ní ilandòkò-kp̄iti kòkò nyēēn: binaacimp̄ombi n̄ bisap̄ombi jòkōnti, bunaayubu, nnikpaakoon, ²²binimpoobi n̄ bininjab laakpaati, ikummunti, digan̄gam, diñmatindi, bimaramōntiibi fátam, nnimbidiki, tibofan, timōn n̄ nyip̄on. ²³Tibòkp̄itil gbanti

kòkòwoooo nyēēn binib p̄biliñin ní ki kōntí-bi tijókōndi.»

Ukaanaannimpu ubò fookiiu

(Kp̄èè Maat 15.21-28)

²⁴Yeesu yíki niinee, ki p̄oòti Tiir n̄ Siidōn jaan̄ju pú. U bàñ ki kó kudii kubōn, kaa bàà là yii báà ubò n̄ béé u-pu. N̄n mín kòkòee, waa ñún ki bál. ²⁵Unimpu ubò n̄n bí, ki cáá kisap̄ombiki arasinii k̄a ki-pu. U n̄n gb̄l bi sòñ Yeesu puee, waa ti k̄al. U yíkin ní malaa, ki dóm̄in ki tāt̄ti gbāān u-taan̄j taapu. ²⁶Unimpu gbanti kaa n̄n sá Ujuudanimpu, u sá Feenisii, Siirii tin̄kin ní. U mēē Yeesu n̄ ja arasiniiyee u-bisal pu. ²⁷Ní Yeesu kíí-u yii: «Yànti mbiyaamu n̄ díki kí wāt̄i. Kun puee an kaa máān bí dū mbiyaamu jinti kí tī mbòbiyaamu!» ²⁸Ní unimpuee fāt̄i ki kíí-u yii: «Tin̄man, an sá mín ní, m-Dindaan. Ama mbiyaamu yaa bíi j̄n an gbátée, mbòbiyaamu mun tòó igbasigbasi ní.» ²⁹Niinee, ní Yeesu bí-u yii: «A kíí tin̄an! Mín puee, n̄n kùñ. Arasiniiyee nyán a-bisalin.» ³⁰Unimpuee fāt̄i gítiñ u-dumpuee, arasiniiyee nyán u-bisalin u p̄òk̄i ki d̄s u-doon̄ju pu.

Yeesu cáān umòomiin ubò

³¹Yeesu yíki Tiir tin̄kin ki fāt̄i d̄n̄ Siidōn, ki j̄tiñ n̄timu saalaa pu ki n̄n d̄oñ Galiilee m̄w̄l watil pú. ³²U bàñ niinee, bi cáān-u umòomiin ubò ní ki mēē-u yii ú dū u-ñalii kí páān u-pu. ³³Ní Yeesu cáá-u ki k̄akat̄i ñkpaanceeti u n̄ u liitil, ki dū u-ñambiyaamu ki b̄s umòomiinee

tafaliñin, ní ki t̄il timōtan ki dūu gbēē umòomiinee limbil, ³⁴ki wāān ki kp̄ē kutaa ki fáá diniindi, ní ki lī yii: «Eefata!» An taapu sá yii: «Cúú ñát̄i!» ³⁵Niin niin ní umòomiinee tafaliñin cúu ñát̄i, ní u-limbil mun búti, ní u kíñ ki sòñ tin̄an. ³⁶Ní Yeesu kp̄aafi-bi bí taa péee māafi báa ubò tin j̄t̄e. Ama Yeesu yaa n̄n m̄óti yii bí taa l̄ee, mín ní bíñ làá n̄n m̄óti l̄i. ³⁷Bi n̄n b̄kat̄i tikpil, ní ki lì yii: «Tin kòkò u nǎaānee ñān ki l̄akat̄i, áli ki yànti bitafakpaafub gb̄l, bimòomiimbi sòñ!»

Yeesu kp̄iñ binib kutukub binaa

(Kp̄èè Maat 15.32-39)

8 ¹Iwiin gbanti poonee, kunipaau kubò tí fāt̄i kp̄afi u-cee, ní kaa n̄n cáá tiba kí j̄i. An puee Yeesu yíin u-boonnooliibi ki bí-bi yii ²«Nnibiim nee gbí-mi falaa, di sá yii iwiin ita s̄eé bi n̄n bí m-cee, kaa ti cáá tiba kí j̄e. ³M yaa j̄n-bi n̄ ñk̄um nee bí n̄n kùñ bi-dumpuyee, bi làá ȳl nsanni, kun puee bi-kansikin tikpil nyán̄n ndan.» ⁴Niinee ní u-boonnooliibi kí-u yii: «La ní ti làá kán̄n̄i tijin kuteeu nee ni kí kp̄iñ binib nee?» ⁵Ní Yeesu fāt̄i b̄lifí-bi yii: «Kp̄on̄b biñā ní ni cáá?» Ní bi kíí-u yii: «Biluli.» ⁶U yànti kunipaau k̄al taapu ki d̄òyee, ní u yōñ kp̄on̄b bilulee ki jáān̄ Unimbōti tijin gbanti pu, ní ki gífi gífi ki tī u-boonnooliibi n̄ ȳkat̄i binib. Ní bi dūu ȳkat̄i kunipaau. ⁷U-boonnooliibi n̄n cáá ñj̄ombiyaamu mubò mun. U jáān̄ Unimbōti mu mun pu ki d̄òyee ní ki tükū-bi yii bí dū-mu kí ȳkat̄i. ⁸Kunipaau j̄in kí díki,

ní bi kōñ aj̄on̄gin n̄ akp̄on̄kati ñin kíñee ki gbēēn tikabiti tiluli. ⁹Bin n̄n j̄in an j̄ikaatee ñūn kí bà binib kutukub binaa. Bi j̄in ki d̄òyee, ní u yànti bi n̄n kùñ, ¹⁰ní u n̄ u-boonnooliibi kó buñalimbun ki n̄n cá Dalmanuta watil.

Fariisab nyàab kí ká maamaaci

(Kp̄èè Maat 16.1-4)

¹¹Fariisab n̄n j̄inn̄i Yeesu boon ki bāān ki bíi kp̄akantí-u kí p̄l̄i-u tibōti. Bi n̄n b̄lifí-u yii ú ñā maamaaci ubò un nyán̄n̄i Unimbōti ceeyee. ¹²Ní Yeesu fáá diniindi ní ki lī yii: «Ba pu ní waanee nib nee b̄lifí kí ká maamaaci án n̄n sá-bi kudaan̄ju? Ibaamōn ní m sòñ n̄ ni, ni kp̄a kí ká maamaaci báa ubò!» ¹³U lī mín ki d̄òyee, ní ki fāt̄i tí kó buñalimbun ki d̄uti lapu pu m̄w̄-gbandi ki wāt̄i-bi.

Ní taa f̄oō Fariisab n̄ Eeroodi d̄akatam

(Kp̄èè Maat 16.5-12)

¹⁴Yeesu boonnooliibi n̄n s̄unti kaa kp̄aān̄ tijin, asee kp̄on̄baanti di n̄n t̄ak̄a bi-cee buñalimbun. ¹⁵Ní Yeesu kp̄aafi-bi ki bí-bi yii: «N̄n̄ nyíñ-maan ni-ba n̄ Fariisab n̄ Eeroodi kp̄on̄nyòk̄on̄ju!» ¹⁶U-boonnooliibi d̄akafi ki lī bi-ñman̄ñma kansikin yii: «Ti n̄n kaa ñúb̄ tijinee pu ní u kalin sòñ mimmaaa?» ¹⁷Yeesu béé bi-landòk̄oyee ní ki bí-bi yii: «Ba pu ní ni sòñ ni n̄n kaa ñúb̄in̄ kp̄on̄cee pu? N̄n d̄in̄ naa láá gb̄l tibōti taapu? Naa láá béé-maaa? ¹⁸Ni p̄biliñin t̄ilifí níi? Ni cáá animbil fám ní kaa w̄l̄aaa? Ni cáá atafal ki p̄lifí ní kaa gb̄l̄aaa?

^d 7.16 Uyakatika nee kaa bí tigb̄on̄kp̄ikil tikpil poon.

^{ee} 7.19 Dūu ñm̄ant̄i n̄ Atuun 10.9-16.

Naa cáá nlandɔkɔ ¹⁹kí téetí nyunti ɲun m dū kpɔnɔb biɲmoo ki gífi gífi ki tī binib kutukub biɲmoo bi ɲmɔ́ ki díkéeee? Tikabiti tiɲa ní ni tōō akati ki gbéèñ ní?» Ní bi kíf-u yii: «Saalaa nì tiliɸ.» ²⁰«Kin, m nín gífi gífi kpɔnɔb biluli ki tī binib kutukub binaayee, tikabiti tiɲa ní ni tí kóòn akati ki gbéèñ ní?» Ní bi tí kíf-u yii: «Tilulig.» ²¹Ní u lí-bi yii: «Ní áli nìn díñ, naa láá gbíláaa?»

Yeesu cáan uɔɔfu ubɔ Beetisayida tiɲkin

²²Bi bāñ Beetisayidee, binib biba cáan uɔɔfu ubɔ Yeesu cee ki gbāam-u yii ú gbēē uɔɔfuee. ²³Yeesu cúú uɔɔfuee ɲal ki kpáañ-u ki kpōotí kitimbiliyee kpaanceetiɲu, ní ki tíil timɔtan ki ɲá uɔɔfuee nimbilin, ki dū u-ɲalii ki gbēē u-nimbiliɲ, ní ki bālifi-u yii: «A wāl tibaaa?» ²⁴Uɔɔfuee kpēē, ní ki bí yii: «M wāl binib, ní bi bí kii isufi di cōmēe.» ²⁵Niinee ní Yeesu gíti tí dū u-ɲalii ki gbēē u-nimbiliɲ. ɲyunti gbanti ní uɔɔfuee kpítí u-nimbiliɲ ki kpēē ní ki pɔkí ki kíñ ki wāl bómboɲ. ²⁶Ní Yeesu tükū-u yii: «Nín kùñ a-dumpu kí taa dī kitiɲ poon.»

Peetroo lí yii Yeesu sá Meesiya

(Kpèè Maat 16.13-20, Luuki 9.18-21)

²⁷Yeesu nì u-boonnooliibi yíkii búnti Seesaaree-Fiiliipi timbilimmu watil pú. Bi bāñ nsanee, ní u bālifi u-boonnooliibi yii: «Binib lí yii m sá ɲma ní?» ²⁸Ní bi kíf-u yii: «Biba lí yii a sá Yoowaneesi un fūul binib Unimbɔti nyimee, ní biba mun lí

yii a sá Eelii. Biba bíñ ceeyee, a sá Unimbɔti bɔnaatiliibi kansikin ubɔ ní.» Ní u bālifi-bi yii: ²⁹«Kin nimbi fáà, ɲma ní nimbi nyí yii m sá ní?» Ní Peetroo kíf-u yii: «Sii di sá Meesiya!» ³⁰Niinee ní Yeesu kpáafi-bi tiɲan bí taa sòòn u-pu mín bàà ubɔ cee.

Yeesu sòòn u-kúm nì u-fikititam ɔti

(Kpèè Maat 16.21-28, Luuki 9.22-27)

³¹ɲyunti gbantee, u kíí ki bíi tükù u-boonnooliibi yii: «An sá man Kinibiki ń jī falaa tikpil. Bitindaɲkpilib nì bisaraaɲkpilib nì bimaradakaliibi kɔkɔ làá dāá lí yii baa là m-ɔti, bi làá dāá kpò-mi, ní m fātíi fikití winta dal.» ³²U nìn péee tükù-bi an ɔtee ki cántí-bi ní. Ní Peetroo cáá-u ki kákatí ɲkpaan-ceeti ki kíí ki bíi wòòn-u. ³³Niinee ní Yeesu fātii kpēē u-boonnooliibi ní ki kpātí Peetroo pu ki bí yii: «Sii un cáá Sitaan landɔkɔɲuee, sítí kí wàatí-mi! Aa dàkafi Unimbɔti yam, a-landɔkɔi sá binib landɔkɔi ní.»

³⁴U lí mín ki dódyee, ní ki yíiñ kunipaa u nì u-boonnooliibi u-cee, ní ki bí-bi yii: «Un yaa là kí nóó-mee ń fá ùñ u-ba nín là puee kí nóó min ní man lèe, kí yòòn u-dɔpuntikaarɲu kí nín nóó-mi. ³⁵Kun puee un di yaa là kí fī u-manɲfalee làá fá-dì, ama un di yaa dū u-manɲfal ki fá kí nóó-mi kí sòòn m-ɔmɔntiiti kí tī binibee, udaan di làá fī u-manɲfal. ³⁶Unil, a yaa jín duulinya nee kɔkɔ ní sisi a-ba wáɲkèe, a páatí ba? ³⁷Ba ní a ɲùñ kí dūù pà kí fī a-ba? ³⁸Un

kamaa yaa cáá icoo man nì m-ɔti pu waanee nib bin nyēē Unimbɔti boon ki ɲáañ ikpítee kansikinee, ɲyunti ɲun m yaa láa gítiñ m-baa nyootin nì u-tuuyee, man Kinibiki làá dāá kòñ udaan icoo.»

9 ¹Ní Yeesu gíti kútí ki lí yii: «Ibaamɔn ní m tükù-ni, ni-kansikin biba kaa làá kpú ní kí ká Unimbɔti Beel dómiñ nì mɔn.»

Unimbɔti dàkā yii Yeesu sá u-Jipɔɔn

(Kpèè Maat 17.1-13, Luuki 9.28-36)

²Iwiin iluu boonee, Yeesu gānti Peetroo nì Yakubu nì Yoowaneesi ki cáá-bi ki jóm dijoofɔkɔl diba pu. Niinee ní u cúú u-ba ki kpánti ³ní u-wampeenkaati píil káɲkaɲ ki kíñ ki jíl pàlpal. Unil bàà ubɔ kitiɲ nee pu kaa ɲùñ kí fíntí tiwan tí píil kii u-wanti nín nìn píiñ puee^{gb}. ⁴Niinee ní akpambal atee kpēēyee, Eelii nì Mooyiisi di sí bi nì Yeesu sòònee. ⁵Ní Peetroo tükū Yeesu yii: «Ukpil, an ɲāñ tí nín bí doo, tí gāa tibiñ tita: sii kubɔ, Mooyiisi kubɔ, Eelii kubɔ!» ⁶Di sá yii waa ti péee nyí tin u làá sòònee, kun puee tifaandi nìn kó-bi tikpil. ⁷Niinee, ditagbandi diba dómiñ ki bíiñ bi-pu, ní bi gbíl Unimbɔti sòòñni ditagbandee ni yii: «Un bí nee di sá m-Jipɔɔnneenkaau. Ní pílifimmaan-u!» ⁸Kpalaayee, bi fātii kpēē ki mǎnti ki tú, kaa ti ká bàà ubɔ ase Yeesu baba di kíñ bi-cee.

⁹ɲyunti ɲun bi fātii kpákatiñ dijool puee ní Yeesu kpáafi-bi bí

taa māafi bàà ubɔ tin bi kée kí nín cí daliɲkin ùñ Kinibiki làá dāá fikití ditaɲkpiilinee. ¹⁰Bi kpáafi dinyɔɔ-bundee bi-ni, nì mín kɔkɔee bi gíti bālifi tɔb yii: «Ba di sá yii ú fikití ditaɲkpiilinee?»

¹¹Ní bi bālifi-u dinyɔɔbundi nee yii: «Ba pu ní bimaradakaliibi bí yii Eelii di máañ kí péee kí dāañ kí wàatí ní?» ¹²Ní Yeesu fātii kí-bi yii: «Ibaamɔn, Eelii máañ kí péee kí dāañ kí fātíi bóntí tikɔkɔ. Too, an nín ɲmāñ man Kinibiki pu yii m làá jī falaa tikpil ní bí kpèè kí sɲkɲm-mee, ni dàkafi yii bai? ¹³Cántí m tükúmaan-ni, Eelii péee dómiñ doooyee, ní bi sāañ-u bi nín là puee, kii an nín ɲmāñ Unimbɔti gbɔɲkun ki síiñ u-pu miɲyee.»

Yeesu jīñ arasinii kibiki kiba pu

(Kpèè Maat 17.14-21, Luuki 9.37-43a)

¹⁴Bi bāañ ki ɲmāntiñ u-boonnooliibi bin kíñeeyee, ní ki ká yii kunipaaú sí ki mǎnti ki tú-bi. Bimaradakaliibi biba mun nìn bí niin, bi nì u-boonnooliibi sí ki kpákà. ¹⁵Kunipaauee wāl Yeesu kpalaayee ní an túuñ-bi ní bi sáñní kí dāá jāam-u. ¹⁶Ní Yeesu bālifi-bi yii: «Ni nì bi kpákà ba pu ní?» ¹⁷Ní kunipaauee kansikin ubɔ kíf-u yii: «Ukpil, arasinii di ká m-jipɔɔn pu ní ki yānti waa ɲùñ kí sòòn ní m bàà cáañ-u a-cee. ¹⁸Arasiniyee yaa yíkí u-puee, bàà laakiyee u líkí-u kitiɲ, ní u ɲmód u-nyiiɲi ní kupumpukuu nyēē u-nyɔkɔn, ní u-wunti ń pɔkí kpāninini. Ní m

^f 8.19 Kpèè 6.35-44.

^g 8.20 Kpèè 8.1-9.

^{gb} 9.3 Dūú ɲmānti nì 2 Peet 1.16-18.

ⁱ 9.11 Dūú ɲmānti nì Mala 3.23.

^j 9.12 Kpèè Yees 53.3, Ilan 22.1-18.

gbāam a-boonnooliibi n̄ jà arasinii gbanti ní baa ḡún.»¹⁹ Ní Yeesu lī-bi yii: «Óo, nimbi waanee nib bin kaa cáá fookii nee! Ni là m̄ gítí kǎl̄ ni-cee kí tin s̄āa ḡyunti ḡulḡu ní? M̄ làa n̄n̄ j̄n̄-ni kimḡtii kí tin s̄āa ḡyunti ḡulḡu ní? Cáammaan-kì m-cee!»²⁰ Ní bi cáaḡ kibikee u-cee. Arasiniiyee n̄n̄ wǎl̄ Yeesu kpalaayee ní u c̄ḡkì kibikee ḡkpitim pu, ní kí lítì kitij̄ kí b̄i b̄intí, ní kupumpukuu b̄i nyēē ki-nyḡkḡn. ²¹Ní Yeesu b̄alifi ki-baa yii: «ḡyunti ḡulḡu ní an kí-u?» Ní u kí-u yii: «Doooo u-biyatin ní an kí-u.»²² Arasiniiyee líikí-u iyunti iba ḡḡmin, iyunti iba mun nnyimin, kí nyàab kí kpḡ-u. A yaa ḡūñ kí ḡá tiba, s̄ō ti-saaí kí j̄oñ-ti!»²³ Ní Yeesu bí yii: «A yaa ḡūñaa! An kḡ p̄fi kí t̄i un un f̄ōo kí kíyee.»²⁴ Niinee, kibikee baa téen̄ mpḡn yii: «M̄ f̄ōo-si kí kíí! J̄oñ-mi, m-fookiu kaa náaḡ!»

²⁵Yeesu wǎl̄ kunipaau s̄anní kí gítí d̄oñ kí k̄t̄eē, ní u kp̄t̄i arasinii pu kí l̄i yii: «Sii arasinii un yì kibiki nee mḡḡmiindi n̄ ki-tafakpaalee, nyā ki-ni kí taa ti gítí, sii ní m̄ l̄i!»²⁶ Ní arasiniiyee fáá mbiil kí c̄ḡkì kibikee ḡkpitim pu, ní kí nyáḡ. Kibikee d̄oñ kii kí kp̄yee, kí yānti binib tikpil bí yii: «Kì kp̄i ní!»²⁷ Ama ní Yeesu cúu ki-ḡal kí yáat̄i-kì kí s̄iñ, ní kí s̄i. ²⁸ḡyunti ḡun Yeesu kḡ kudiinee, ní u-boonnooliibi b̄alifi-u bi-ḡmaniḡma niin, yii: «Ba pu ní timbi kaa ḡún kí j̄n̄ arasinii gbanti?»²⁹ Ní Yeesu kí-bi yii: «An yaa kaa sá n̄ ḡwimmeem^k ubḡ kaa ḡūñ kí jà arasinii n̄e jutiibi.»

Yeesu gítí tí s̄oñ u-kúm n̄ u-fikititam b̄oti

(Kp̄è Maat 17.22-23, Luuki 9.43b-45)

³⁰Bi yíkì niinee ní kí c̄t̄i j̄t̄i Galiilee. Yeesu kaa n̄n̄ là báa ubḡ n̄ béé u-pu. ³¹Di sá u n̄n̄ d̄àkà u-boonnooliibi kí t̄k̄u-bi yii: «Bi làa cúu man Kinibiki kí ḡúb̄iñ binib bí kpḡ-mi. Bi yaa k̄ū-mi, ḡwintataati dal m̄ làa fikit̄i.»³² U-boonnooliibi kaa n̄n̄ gb̄l̄ tibḡtee taapu ní kí f̄ḡk̄i kaa b̄alifi-u ti-taapu.

ḡma di sá ukpaan ní?

(Kp̄è Maat 18.1-5, Luuki 9.46-48)

³³ḡyunti ḡun bi b̄ān̄ Kapeernayum kí kḡ kudiinee, ní Yeesu b̄alifi u-boonnooliibi yii: «Ba pu ní ni b̄āa kp̄ákà nsanee?»³⁴ Ní bi ḡm̄: di sá yii tikpiti pu ní bi b̄āa kp̄ákà. ³⁵Niinee ní u k̄l̄ ní kí ȳiñ u-boonnooliibi saalaa n̄ bilee ní kí t̄k̄u-bi yii: «Un yaa là kí n̄n̄ sá usanliitee, udaan n̄ páaḡ báa ḡma boon kí n̄n̄ sá báa ḡma t̄ont̄n̄liu.»³⁶ U l̄i m̄n̄ kí d̄ódyee, ní kí c̄t̄i kí cúuñ kibiyaawaai kiba ḡal, kí cáaḡ-kì kí s̄iñ bi-kansikin, ní kí d̄ū u-ḡalii kí kp̄l̄-kì, ní kí bí-bi yii: ³⁷«Un kamaa yaa f̄ōo kibiyaawaai kiba kii kíñee juti man puee, udaan f̄ōo man dee. Un kamaa yaa tí f̄ōo mamee, kaa sá man baba ní u f̄ōo, udaan f̄ōo un t̄unn̄i-mee mun dee.»

Un kaa jáa n̄ tee sá ti-yḡu ní

(Maat 10.42, Luuki 9.49-50)

³⁸Ní Yoowaneesi bí-u yii: «Ukpil, ti ká uninja ubḡ un kaa sá ti-yḡuee cáá a-yindi kí j̄i arasinii, ní ti bí

yii ú taa ti ḡá m̄n̄, kun puee waa bí ti-kansikin.»³⁹ Ní Yeesu kí-u yii: «Taa n̄n̄ p̄iñt̄iimaan-u nsan! Di sá yii unil kaa ḡaaḡ maamaaci man yindi pu, kí p̄t̄i kp̄áa b̄i s̄oñ m-pu tikpiti.»⁴⁰ Un kaa jáa n̄ tee sá ti-yḡu ní. ⁴¹M̄ t̄k̄u-ni ibaamḡn̄ yii un kamaa di yaa p̄u-ni kinyin-nyḡyukubiki ní nyūñ yii ní n̄n̄ sá Kriisitoo yabee puee, udaan kaa làa l̄ant̄i u-paati.»

Unil n̄ s̄ān̄ ikpiti

(Maat 18.6-9, Luuki 17.1-2)

⁴²«Ama un di yaa yānti mbiyaa-waamu mun f̄ōo-mi kí kíí nee kansikin kiba ḡá ikp̄tee, an s̄ō bí d̄ū kunakpaḡḡu kí k̄l̄ udaan neen kí cáá-u kí t̄ō tiḡkun.»⁴³ A-ḡal yaa làa yānti á ḡá ikp̄tee, á t̄kut̄i-ḡu kí fá. An s̄ō á kḡ dimaḡfal din kaa cáá dik̄unt̄ilee ni n̄ diḡḡgindi kí j̄t̄iñ á n̄n̄ cáá ḡal ili kí tin kḡ ḡḡmi ḡun kaa k̄ū jaanjaanee ni. [⁴⁴Niin ní akoosibil ḡin kaa k̄ūyee bí kí ḡm̄òd binib. Niin di sá ḡḡmi ḡun bí kaa cáá digb̄int̄ilee^{kp}.]⁴⁵ A-taal di yaa làa tí yānti á kḡ ikpitinee, ḡūt̄i-d̄i kí fá. An s̄ō á kḡ dimaḡfal din kaa cáá dik̄unt̄ilee ni n̄ ditaagindi kí j̄t̄iñ á n̄n̄ cáá ataa ali bí tin d̄ū-si kí t̄ō ḡḡmi ḡun kaa cáá digb̄int̄ilee ni. [⁴⁶Niin ní akoosibil ḡin kaa k̄ūyee bí kí ḡm̄òd binib. Niin di sá ḡḡmi ḡun bí kaa cáá digb̄int̄ilee^{kp}.]⁴⁷ An yaa sá a-nimbiñ n̄n̄ kp̄èe k̄uyee di yaa yānti á ḡaañ ikp̄tee, á l̄ukut̄i-d̄i

kí fá. An s̄ō á kp̄aañ diniḡkpundi kí kḡ Unimb̄oti Beelin kí j̄t̄iñ á n̄n̄ cáá animbil ali bí tin d̄ū-si kí t̄ō ḡḡmin.»⁴⁸ Niin ní akoosibil ḡin kaa k̄ūyee bí kí ḡm̄òd binib. Niin di sá ḡḡmi ḡun bí kaa cáá digb̄int̄ilee^l.⁴⁹ ḡḡmi d̄āa sá kii ḡyaamee ní bí d̄ū p̄k̄ū báa ḡma pu^m.

⁵⁰«ḡyaam sá tiwamm̄ont̄iil: ama ḡyaam yaa fá mi-mḡḡyee, mana ní ni làa gítí ḡá ní mí m̄ḡk̄i? ḡyaam n̄ n̄n̄ bí ni-ni, ḡgbansḡfi n̄ n̄n̄ bí ni-kansikin.»

Unimpu n̄ u-cal n̄ taa yakat̄i tob̄in

(Kp̄è Maat 19.1-12, Luuki 16.18)

10¹Yeesu f̄at̄i yíkì niin kí p̄ot̄i Juudee watil kí d̄ūti J̄oñdan buḡḡbandi. Ní anikiti tí k̄oñn̄i kí múkuñ u-pu, ní u tí kíí kí b̄i d̄àkà-bi Unimb̄oti b̄oti, kii u n̄n̄ kp̄aa p̄e ḡaaḡ puee. ²Niinee, Fariisab s̄ut̄iñ kí p̄l̄-u kí nyàab kí b̄ak̄ān̄-u tibḡti. Bi b̄alifi-u yii: «An p̄u nsan yii uninja n̄ jà u-nimpuuaaa?»³ Ní u kí-bi yii: «Mara ulḡu ní Mooyiisi n̄n̄ t̄i-ni ní?»⁴ Ní bi f̄at̄i kí-u yii: «Mooyiisi bí yii uninja n̄ ḡm̄à kugb̄ḡḡu kun d̄àkà kun pu ní u j̄n̄ u-nimpuuee kí ḡúb̄iñ-u ní kí n̄n̄ j̄a-uⁿ.»⁵ Niinee ní Yeesu f̄at̄i kí-bi yii: «An sá ni-pḡḡgbif̄ḡḡu pu ní u s̄iñ-ni an marau.»⁶ Ama ḡyunti ḡun Unimb̄oti kíí kí náaḡ tiwan k̄ḡḡee, u n̄n̄ náaḡ uninja n̄ unimpu ní^{ny}. ⁷M̄n̄ puee ní an sá uninja n̄ yíkì u-baa n̄ u-na

^k 9.29 Tigb̄n̄ tiba poonee, bi l̄i yii: «An yaa kaa sá n̄ ḡwimmeem n̄ dinyḡḡboobil...»

^{kp} 9.44, 46 Uyakatika n̄e kaa bí tigb̄ḡkp̄kil tikpil poon.

^l 9.48 D̄ū ḡm̄ant̄i n̄ Yees 66.24.

^m 9.49 Ti gítí ḡūñ kí n̄aat̄i uyakatika 49 yii: «ḡyaam n̄n̄ m̄ḡk̄i tijin puee, m̄n̄ ní falaa làa yānti ni-kḡḡ n̄ n̄n̄ m̄.»

ⁿ 10.4 Kp̄è Ditee 24.1.

^{ny} 10.6 Diny 1.27, 5.2.

cee ní u nì u-nimpuu ñ n̄n bí, ⁸ní bi-liitil ñ kpántí unibaanti⁷. Mimmee, baa ti sá binib bili, bi ñá unibaanti dee. ⁹Mín puee, unil ñ taa yàkatì tin Unimbòti dūu kpáfèe.»

¹⁰Yeesu nì u-boonnooliibi bàñ kudiinee, bi fàtì bālifi-u an bòti pu. ¹¹Ní u kí-bi yii: «Un kamaa yaa jìñ u-nimpuu ki fàtì cáá upòonee, udaan ñá tilaakpaal Unimbòti nimbiin ki yīnti nì u-nimpupeepeekaau. ¹²Mín mun mbaantiim, unimpu yaa yíki u-cal cee ki cütii món uninjapòonee, u mun ñá tilaakpaal Unimbòti nimbiin ki yīnti nì u-calkpiki.»

Yeesu fōo mbiyaawaamu

(Kpèè Maat 19.13-15, Luuki 18.15-17)

¹³Bi n̄n cāabiñ mbiyaamu Yeesu cee ú dū u-ḡalii kí páań mu-pu kí mèè kí tī-mu, ní u-boonnooliibi bíi wòon bin cāabiñ-muee. ¹⁴Yeesu ká mimmee, ní an kaa m̀wòkiñ-u, ní u bí-bi yii: «Yàntimaan mbiyaamu ñ dāañ m-cee kí taa piimmaan-mu nsan, kun puee Unimbòti Beel sá ki tī bin náañ nì muee ní^m. ¹⁵Ibaam̄n ní m sòon nì ni, un kamaa yaa kaa fōo Unimbòti Beel bòti kibiyaawaai yamee, kaa dāa kóò di-ni.» ¹⁶Niinee ní u fōo mbiyaamuee ní ki dū u-ḡalii kí páań mu-pu ní ki mèe Unimbòti ú biñ mu-boon.

Ugaaja ubò bòti

(Kpèè Maat 19.16-30, Luuki 18.18-30)

¹⁷Yeesu yíki ki takaan̄ nsan pu ki làa n̄n cée, uninja ubò sànní ki d̀m̄in ki gbāañ u-nimbiin, ki bālifi-u yii:

«Ukpim̄onti! M làá ñá mana ní kí ká dimanjfal din kaa cáá dikúntilee?» ¹⁸Ní Yeesu fàtì kí-u yii: «Ba pu ní a yī-mi yii um̄onti? Unil bāa ubò kaa bí ki sá um̄onti, see Unimbòti baba. ¹⁹Sii a-ba nyí Unimbòti marab, an lī yii: <Á taa kpò unil, á taa ñá tilaakpaal, á taa ỳ, á taa lēē nnyim̄on seerau, á taa ḡm̄atiñ ubò, á n̄n t̀ a-baa nì a-na^{oo}. >» ²⁰Ní uninjee fàtì kí-u yii: «Ukpil, doooo m-naacimp̄ontin ní m pée ḡúb an marab.» ²¹Niinee, Yeesu kpēe-u dímmm, ní uninjee bòti fáati-u, ní u lī-u yii: «Kuwambaantiu di kíñ-si á ñá. Nín cá kí nyāfi tin k̀k̀ a cááyee, kí dū animbil kí yàkatì bifalaadambi, ní kí tin ká tigaajati Unimbòti cee. A yaa ñá mín ki dóoyee, á dāañ kí n̄n nóó-mi.» ²²Kijapaayee gb̄il an nỳẁbuḡḡee, u-nimbiin cúu bíil, ní u búnti nì kunimbaau, kun puee u n̄n cáá tigaajawan tikpil.

²³Niinee, Yeesu fàtì kpēe ki m̄anti tú bin yú ki ḡón-uee, ní ki bí u-boonnooliibi yii: «An dāa p̀ẁ ki tī bigaajab bí k̀ Unimbòti Beelineeee!» ²⁴U-boonnooliibi bākati nì an nỳẁbuḡḡi gbanti. Ní Yeesu fàtì lī-bi yii: «M-biyaamu, an p̀ẁ ki tī [bin k̀ dū bi-mákal ki ñá tigaajatinee] ñ k̀ Unimbòti Beelineeee! ²⁵An p̀fi ki tī ugutaamu ñ j̄t̄i ujo buḡḡun nì ugaaja ñ k̀ Unimbòti Beelin.» ²⁶Niinee, u-boonnooliibi ḡt̄i bākati tikpil, ki l̄i t̀b cee yii: «Kin, ḡma di nín ḡñ kí ḡm̄átì dee?» ²⁷Ní Yeesu kpēe-bi ní ki bí yii: «Binib kaa ḡñ

kí f̄i bi-ba, asee Unimbòti baba di ḡñ kí f̄i-bi. Di sá yii Unimbòti di ḡñ tik̀k̀.» ²⁸Ní Peetroo bí-u yii: «Kin, timbi nín yíki ki fá tin k̀k̀ ti cááyee ki táá-see?» ²⁹Ní Yeesu fàtì kí-u yii: «M sòon nì ni ibaam̄on ní, un kamaa yaa yíki ki cānti u-diiku nì u-nabiyaamu nì u-na nì u-baa nì u-biyaamu nì u-kpaatanti man pu ní ki sòon m-b̄m̄ontiiti ki t̄i binibee, ³⁰udaan làá fōo tipaal ḡyunti ḡun ti bí nee mín dilaataal pu. U làá fōo adiin nì nnabiyaamu nì nab, nì mbiyaamu nì tikpaatan, ní kí j̄i falaa mun. Ama ḡyunti ḡun bí ki d̀oñee poonee, udaan dāa f̀ōl dimanjfal din kaa cáá dikúntilee. ³¹Bisanlintiliibi tikpil dāa kpántí biboompaanliibi, ní biboompaanliibi mun tikpil ñ kpántí bisanlintiliibi.»

Yeesu sòon ntataatiim u-kúm nì u-fikititam bòti

(Kpèè Maat 20.17-19, Luuki 18.31-34)

³²Yeesu nì u-boonnooliibi n̄n takā nsan ki j̀m̄ Jeerusaleem, ní u l̄i bi-nỳk̀pu. U-boonnooliibi p̀bilinḡ n̄n bíil ní tifaandi k̀ bin k̀k̀ n̄n nóó-uee. Ní Yeesu ḡt̄i tí yíin u-kpambalinḡ saalaa nì alee ki síin u-cee, ní ki kí ki bíi t̀k̀-³³«Ti j̀m̄ Jeerusaleem ní nee, ti yaa bàñ niinee, bi làá cúu man Kinibiki kí tī bisaraḡk̄pilib nì bimaradakaliibi ní bíñ ñ cáá-mi ib̄soon kí l̄i yii m máañ bí kpò-mi, ní bí dū-mi kí ḡubiñ bin kaa nyí Unimbòtee. ³⁴Bíñ làá bèel-mi kí tíil tim̄otan kí s̄it̄ m-pu, kí gbá-mi anaalab.

Mín boonee ní bí kpò-mi. Bi yaa k̄u-mee, ní m̄ fikit̄ winta dal.»

Yakubu nì Yoowaneesi nín mèe Yeesu tiḡyee

(Kpèè Maat 20.20-28)

³⁵ḡyunti gbanti ní Seebeedee jip̄ombi Yakubu nì Yoowaneesi s̄it̄in ki p̄il Yeesu ní ki bí-u yii: «Ukpil, ti là kí mèe-si tiba, á ñá kí t̄i-ti!» ³⁶Ní u fàtì kí-bi yii: «Ni là m̄ ñá ba ní kí t̄i-ni?» ³⁷Ní bi kí-u yii: «Ti là yii, ḡyunti ḡun a yaa láa kpánti ubòtee, ti-kansikin ubò ñ dāa n̄n k̄a a-ḡḡḡil p̄u, un kíñee a-ḡḡḡan p̄u.» ³⁸Ní Yeesu kí-bi yii: «Naa nyí tin ni mèéyee. Ni ḡñ kí nỳ falaa un m làá nỳ naaa? Ni ḡñ kí f̄al falaa kii un man làá f̄al naaa?» ³⁹Ní bi kí-u yii: «Iin, ti ḡñ.» Ní Yeesu bí-bi yii: «Ibaam̄on, ni làá nỳ falaa un m làá nỳdee, ní kí f̄al-u kii m nín làá f̄al-u pu nee². ⁴⁰Ama an yaa kíñ m-ḡḡḡil nì m-ḡḡḡan kakaḡyee, an kaa sá man di p̄ñ an paḡyi. Ipaan gbanti sá ki t̄i bin pu Unimbòti b̄nti-i ki síñee ní.»

⁴¹Akpambal saalaa ḡin kíñee gb̄il mimmee, ní ki fōo diḡuul Yakubu nì Yoowaneesi pu. ⁴²Ní Yeesu yíin bi-k̀k̀ u-cee, ní ki bí-bi yii: «Ni nyí yii duulinya yidambi bin kpèe ntimuee t̀k̀ bin kíñee pu, ní ki cáá bi-p̄ḡyi ki f̄ant̄i-bi. ⁴³An kaa máañ kí n̄n bí mín nimbi kansikin, ama un yaa là kí n̄n sá ukpaan ni-kansikinee, udaan ñ ḡiñ u-ba ni-t̄ont̄onliu. ⁴⁴Mín mun ní un kamaa yaa là kí n̄n sá ukpaan ni-kansikinee, udaan ñ ḡiñ u-ba ni-k̀k̀ yumbu. ⁴⁵Kun puee

⁷ 10.8 Diny 2.24.

^m 10.14 Dūu ḡm̄anti nì 9.37.

^{oo} 10.19 Kpèè Disa 20.12-16, Ditee 5.16-20.

² 10.39 Dūu ḡm̄anti nì Atuun 12.2.

man Kinibiki kaa dómiń bí ńá tiba kí tī-mi, m dómiń kí tō atuun kí tī binib, ní kí dū m-mańfal kí pà kí fōō binib tikpil kí líp.»

Yeesu cáan ujořfu Baatiimee

(Kpèè Maat 20.29-34, Luuki 18.35-43)

⁴⁶Yeesu nì u-boonnooliibi nì kuni-paau nìn bàń Jeeriikoo. Bi yíki Jeeriikoo kí nìn càatēe, ujořfu ubo ká disańkańkpil ki mèe bisanjiti-liibi animbil. Bi nìn yī ujořfu gbanti Baatiimee ní ki yī u-baa Tiimee. ⁴⁷Ŋyunti ńun u bée yii an sá Yeesu Naasaareeti ɣou di jītée, ní u kíl ki bí tátí mpon yii: «Yeesu Daafiidi naantuu, sō m-saai!» ⁴⁸Binib tikpil nìn bí ki wōōn-u yii ú ńmíl, ní u mōtī tátí mpon yii: «Daafiidi naantuu, sō m-saai!» ⁴⁹Yeesu sāa ki síl, ní ki bí yii: «Yīimmaan-u!» Ní bi yīiń ujořfuee ní ki bí-u yii: «Pōōń a-ba kí yīki, u yī-si!» ⁵⁰Niinee ní ujořfuee lēe u-satau ki lúkú, ki nyī ki yíki kùrub ki síl ní ki nín cá Yeesu cee. ⁵¹Ní Yeesu bālifi-u yii: «Ba ní a là ń ńá kí tī-si ní?» Ní ujořfuee fātii kíf-u yii: «Ukpil, m là kí wāl ní!» ⁵²Ní Yeesu bí-u yii: «Nín cá, a-fookiiu di fī-si!» Kpalaa niinee, u-nimbiliń cúu ńúbiti, ní u kín ki táa Yeesu.

Yeesu kó Jeerusaleem nì ifaal

(Kpèè Maat 21.1-11,

Luuki 19.28-40, Yoow 12.12-19)

11 ¹Ŋyunti ńun bi cōom ki tóob Jeerusaleem ki pilìń

Beetifagee nì Beetanii, Ōliifi sufii jool cańnee, ní Yeesu tú u-boonnooliibi kansikin bili, ²ki tükü-bi yii: «Cūmaan kitimbilii kin bíń ni-nyokopu nee. Ni làá ká dimampombil din pu bāa ubo kaa láa kālee. Ní gbintīmmaan-dì kí cáan-mi. ³Ubo yaa bālifi-ni yii, Ba ní ni ńáanee? Ní kíf-u yii, ti-Dindaan di nyāab kimań, u yaa dódyee, u làá gíińńi-kì doo an kaa làa yúntí.»

⁴Bi búnti ki bàń ki ká dimampombilee gbīń ki nákań kipunyokó, mmōńki didandi cańin, ní bi bíi gbintī-dì. ⁵Bin nìn sí niinee biba bí-bi yii: «Ba di cáá-ni ní ni gbintī kimań?» ⁶Ní bi kíf-bi kii Yeesu nín bàa tükü-bi puee, ní binibee yānti bi gbintī-kì. ⁷Bi cáan dimampombilee Yeesu cee ní ki pēeti bi-wampeeńkaati ki páan di-pu, ní Yeesu jóm ki kāl. ⁸Binib tikpil nìn kpátí bi-wanti ki bíiń nsan poon. Ní biba mun gāń tifaal akpaanni ki bíi^s. ⁹Bin nìn lī u-nyokopuee nì bin nìn pá u-boonee nìn kúnti yii: «Oosaana! Unimbōti ń bíiń un dōoń ún ti-Dindaan yindi puee! ¹⁰Unimbōti ń bíiń ti-naanja Daafiidi beel din dōońee pu! Oosaana! Dāntīmaan un bí yilpu yilpuee^t!» ¹¹Yeesu bàń Jeerusaleemee, ki kó kunimbōtidiin. U kóee ní ki kpēe ki mānti ki tú. Ama kunyeeu nín nìn bíi móotée puee, ní u fātii nyāń u nì u-kpambaliń saalaa nì alee nín cá Beetanii

^p 10.45 Dūu ńmānti nì 14.24, 1 Tiim 2.6.

^r 11.7 Dūu ńmānti nì Saka 9.9.

^s 11.8 Dūu ńmānti nì 2 Bib 9.13.

^t 11.10 Dūu ńmānti nì Ilan 118.25-26.

Yeesu tó busubu bubo mbusu

(Kpèè Maat 21.18-19)

¹²Kutaa wúntēe, Yeesu nì u-boonnooliibi nyāń Beetanii tińkin ki cée, ńkum cúu-u. ¹³U kpēe ndanee, ki wāl busubu bun bi yī fiigee sí ki cáa tifaal. Ní u cūti bu-taapu kí kpēe u yaa bàa kánti bu-biliń kí kiti kí ńmó. U bānee, tifaal ńmanińma di túkú. Kun puee an kaa nìn ńmānti ńyunti ńun busubuee lōońee. ¹⁴Niinee ní u lī busubuee yii: «Dalba dalba ubo ń taa láa gíti ńmó sii biliń!» U nín sōoń mimmee, u-boonnooliibi gbīl.

Yeesu jīń biwannafiliibi kunimbōtidiin

(Kpèè Maat 21.12-17,

Luuki 19.45-48, Yoow 2.13-22)

¹⁵Bi búntēe, ki bàń Jeerusaleem ki kó kunimbōtidiin ní Yeesu kíl ki bíi jì biwannafiliibi nì bida-liibi bin nìn bí niinee, ki lábiti binimbikpantiliibi teebilin nì binanjinyafiliibi jaliń ki cīb. ¹⁶Waa pú mpaan ubo ń yōoń u-wanti kí cōom kí pūnti kunimbōtidiin. ¹⁷Ní u kíl ki bíi sōoń nì bi yii: «An kaa ńmāń ki síiń yii: M-diiku làa nìn sá ńwimmeem diiku ní ki tī atimbun kōkōō? Ama ní nimbi dū-ku ki kpánti kunaayudii^u.» ¹⁸Bisarańakpilib nì bimaradaka-liibi gbīl mimmee, ní ki bíi nyāab nsan ńun bi làa dī kí kpō-uee. Di sá yii bi nìn fāńkí-u, kun puee tin u sōońee nìn kó samaa tikpil. ¹⁹Ku jōotēe ní Yeesu nì u-boonnooliibi nyāń kitińin.

^u 11.17 Dūu ńmānti nì Yees 56.7, Yeer 7.11.

^w 11.26 Uyakatika nēe kaa bí tigbōńkpikil tikpil poon. Kpèè Maat 6.15.

Fiigi subu bun kpfiyee bōti

(Kpèè Maat 21.20-22)

²⁰Bi fātii gítiń kutaafaauee, ní ki ká fiigi subuee kūń ki kpāan bu-nyaańyi. ²¹Niinee, Peetroo tēeti, ní ki bí Yeesu yii: «Ukpil, kpēe fiigi subu bun a fu tó mbusuee kūń!» ²²Ní Yeesu fātii kíf-bi yii: «Fōōmaan Unimbōti kí kíf! ²³Ibaamōń ní m sōoń nì ni, ubo yaa lī dijool nee yii: Á yíki laakin a yú nee kí cúu jēeti tińkun, ní ki yaa kaa dākafi ki gūgufi u-pobilin, ama ní ki yaa máká yii u nín lī puee làa ńá mimmee, aseé án lafun ńá mín kí tī udaan. ²⁴Mín pu ní m tükü-ni yii, tin kōkō ní ni yaa mēe Unimbōtee, ní nìn máká yii ni fōō, ni làa lafun fōō kudōńu. ²⁵Ni yaa bíi mèe Unimbōti ní ni nì ni-jutiibi kansikin kaa mōee, dūu pōmaan-bi, ní ni-Baa un bí yilpuee ń ńmā kí dū ni mun yintitam kí pō-ni.» [26Ama ni yaa kaa pūń ni-jutiibi bi-kpitiiyee, ni-Baa un bí yilpuee kaa làa dū ni mun kpiti kí pō-ni^w.]

Yeesu pōńńu nín nyāńni laakińyee

(Kpèè Maat 21.23-27, Luuki 20.1-8)

²⁷Bi nìn tí fātii gíti Jeerusaleem. Ŋyunti ńun Yeesu kó ki bíi cōom kunimbōtidiinee, bisarańakpilib nì bimaradaka-liibi nì bitindańkpilib dómiń u-cee ²⁸ní ki bí-u yii: «Nì nsan ńulōńu pu ní a fu jīń binib kunimbōtidiin ní? Ŋma di pú-si an sańńu ní?» ²⁹Ní Yeesu fātii kíf-bi yii: «Dinyōōbumbaantiil ní m làa bālifi-ni, ní kíf-mi kí wāatī ní m nín tükü-ni nì nsan ńun pu ní m

ɲáań mimmee. ³⁰Yoowaneesi nín fūul binib Unimbɔti nyimee, ɲma di tī-u an pɔŋɲu ní? Unimbɔtaaa, binib? Kíímaan-mi!» ³¹Ní bi kíí ki bíí lókɔfí bi-ɲmanɲma yii: «Ti yaa kíí-u yii: <Unimbɔti di tī-u>, u làá bàlifi-ti yii: <Kin ba ɲá ní naa fōō u-bɔti ki kíí?> ³²Mimmee, tí lì yii: <Binib di tī-u-aaaa?...>» (Ama baa là kí lì mín, kun puee bi fɔŋkí kunipaau. Di sá yii b́àà ɲma nìn nyí Yoowaneesi pu yii ibaamɔn u sá Unimbɔti bɔnaatiliu.) ³³Niinee, ní bi kíí Yeesu yii: «Taa nyí.» Ní Yeesu mun fătii kíí-bi yii: «Ma mun kaa làá tükù-ni nì nsan ɲun pu ní m ɲáań mimmee!»

Bipaadaŋkpitib bɔŋmantikaati

(Kpèè Maat 21.33-46, Luuki 20.9-19)

12 ¹Niinee, Yeesu kíí ki cáá tibɔŋmantikaal ki sòòn, ní ki lì yii: «Uninja ubɔ di kùń fiinyi sufii kpaabu. U cóòn kunaabakau ki mánti ki tú-bu, ní ki gbìń mbòó ɲun ni u làá n̄n cùkutí abil ki lèekí ndamamee, ní ki gāā isupaa, ki dū bukpaayee ki kpāań bipaadambi, ní ki búnti nsan. ²Isufee biliŋ kiti-tam bāańee, ní u túnní u-tɔntɔnliu ubɔ bipaadambee cee ú dāā fōō u-jandi. ³Ní bi cúú utɔntɔnlee ki gbáń ní ki jìń-u ki gíń nì inɔŋkulim. ⁴Ní bukpaadaanee gíti tí nyàań u-tɔntɔnliu upɔɔn ubɔ ki tú bi-cee. Ní bi gíti cúú u mun ki gbáń ki cíl diyil ki sāań-u. ⁵Ní bukpaadaan gíti tí lēē unitataati ki túnní ní bi kūū ún̄. Mín̄ mbaantiim ní bi nìn

ɲáań bitɔntɔnliibi kupaau, bi nìn gbáń biba ní ki kūū biba. ⁶Báà ubɔ kaa ti bí ú t̄, see u-jipɔmbaabil un u nēeńee. Ní u dū-u ki túnní bi-cee njoolkaam, ki dākafi yii: <Bi làá fɔŋkí m-jipɔɔn.> ⁷Ama bipaadambee nín wál u ddońee, ní bi lì tɔb cee yii: <Kpèè, un làá dāā jī u-baa gaajawantee di ddońee! Tí kpɔmaan-u kí jī bukpaau.> ⁸U bāańee ní bi cìb̄ ki cúú-u ki kūū, ní ki dū-u ki lúkú ɲkpaabuku.»

⁹Yeesu lì mín ki dóòyee, ní ki bālifi-bi yii: «Kɔŋkɔnnee, bukpaadaanee làá ɲá mana? Asee ú dāań kí kpɔ bipaadambee, ní kí dū bukpaayee kí ɲúbín̄ bipɔmbi. ¹⁰Ni pée máań ki kàań Unimbɔti gbɔŋkun dinyɔɔbundi din lì yii:

<Ditaŋkpal din bidimaliibi nìn dūu fée, dín̄ di dāa kpánti ditaŋkpal din yì kudii pɔŋɲuee.

¹¹Ti-Dindaan nín ɲá tɲyee kaa gbí mmaam ti-ceeee^a?>»

¹²Ŋyuntee, Yeesu nannanliibi bíí nyàań kí cúú-u, ní ki gíti fɔŋkí kunipaau. Di sá yii u-nannanliibee nìn bée yii bíń pu ní u nìn sòòn tibɔŋmantikaal gbanti. Ní bi yānti-u ki búnti.

Bi bālifi Yeesu yii bí pà lampoooo?

(Kpèè Maat 22.15-22, Luuki 20.20-26)

¹³Bi túnní Yeesu cee Fariisab nì Eeroodi naacimbi kansikin biba bí dāań kí píí-u tibɔti. ¹⁴Bi bāańee, ní ki bí-u yii: «Ukpil, ti nyí yii a

sòòn ibaamɔn, kaa fɔŋkí báà ubɔ, kaa fătii t̄ báà udaan yaa bí puee, ki dākà nnimbɔtisan nì ibaamɔn. Mimmee, ti-marau pú nsan yii tí pà lampoo kí tī Room gɔminau Seesaaraaa, an kaa pú?» ¹⁵Yeesu bée bi-poonnyoɔŋɲu puee, ní ki bālifi-bi yii: «Ba pu ní ni píí-mi tibɔti mín kí kpèè m-nyɔkɔn? Cáańmaan-mi animbil m̄ kpèè!» ¹⁶Bi cáańee, ní u bālifi-bi yii: «Ŋma yindi nì u-yil di náká animbil pu na?» Ní bi kíí-u yii: «An sá Seesaa.» ¹⁷Niinee ní Yeesu fătii kíí-bi yii: «Dūmaan tin Seesaa yèe kí tī Seesaa kí dū tin Unimbɔti yèe kí tī Unimbɔti!» Ní bi bākati nì an nyɔɔbundi gbanti.

Bi bālifi Yeesu difikitil bɔti

(Kpèè Maat 22.23-33, Luuki 20.27-40)

¹⁸Ŋyuntee ní Sadusab dómín̄ Yeesu cee. – Bín̄ di sá dikitil din lì yii difikitil kpée^b. – Ní bi bí Yeesu yii: ¹⁹«Ukpil, Mooyiisi ɲmāń ki síń-ti yii, unil yaa cáá kinabiki ní kina-bikee yaa kpí ki yānti unimpu kaa cáá kibikee, ú fōō ukpiipu kí màal kí téen u-nabikee yil^c. ²⁰Kun pu ti bālifée di sá nnabiyaamu mululi di nìn bí. Upeepkekaa cáá unimpu ní ki kpí ki yānti unimpuee, kaa màl̄. ²¹Uliliiti mun fōō ukpiipuee ní ki mun kpí, kaa màl̄. Utataati mun mín̄, ²²ki tin sāā bilulee kɔkɔ cáá-u ki kpí, kaa ká kibiki. Bín̄ kɔkɔ kúm boonee, unimpuee mun dāa dūu kpí. ²³Mín̄ puee, difikitil dalee, bi-kɔkɔ

yaa láa fikitèe, bi-kansikin ɲma di dāa yì unimpuee? Kun puee bilulee kɔkɔ cáá-u ki ká.» ²⁴Ní Yeesu kíí-bi yii: «Kun pu ni bí diyìntil poonee di sá naa nyí Unimbɔti gbɔŋku poon bɔti, kaa nyí Unimbɔti pɔŋɲu mun. ²⁵Difikitil yuntɲuee, dinimpucaal nì dicamɔndi dāa kpá. Báà ɲma dāa bí kii Unimbɔti tuunyi nín bí pu yilpuee ní. ²⁶An yaa kíń bitaŋkpiibi fikititamee, naa kàań Mooyiisi nín ɲmāń pu u-gbɔŋkuneeee? Laakin sòòn tin jítí kikuŋkumbiki canjinee, Unimbɔti nìn lī-u yii: <Man di sá Abraam Nimbɔtiu, Isaaki Nimbɔtiu nì Jaakɔb Nimbɔtiu^d.> ²⁷Waa sá bitaŋkpiibi Nimbɔtiu, u sá bin wálee yɔu ní. Ni baasii bí diyintikpaandin ní!»

Mara un sá ukpaanee

(Kpèè Maat 22.34-40, Luuki 10.25-28)

²⁸Bimaradakaliibee ubɔ nìn bí ki gbìl̄ tibɔti tin pu Yeesu nì Sadusab nìn kpákèe. U nín ká yii Yeesu kíí-bi mmɔntiimee ní u sútún̄ ki píí-u ki bālifi-u yii: «Marab kɔkɔ kansikínee, ulɔu di sá ukpaan ní?» ²⁹Ní Yeesu kíí-u yii: «Mara un sá ukpaanee di sá un lì yii: <Isirayeel yab pílifimaan. Ti-Dindaan Unimbɔti sá ubaanti ní. ³⁰Ni máań kí n̄n nēeń ni-Dindaan ni-Nimbɔtiu nì ni-pɔbiliŋ kɔkɔ nì ni-naŋki kɔkɔ nì ni-landɔkɔŋu kɔkɔ nì ni-pɔŋɲu mun kɔkɔ^{ee}.> ³¹Maraliliiti di sá yii: <Á n̄n nēeń a-juti kii sii a-beef.> Mara ubɔ kaa ti bí ki jítin̄

^b 12.18 Dūu ɲmānti nì Atuun 23.8.

^c 12.19 Kpèè Ditee 25.5-6.

^d 12.26 Kpèè Disa 3.2,6.

^{ee} 12.30 Ditee 6.4-5.

^f 12.31 Akoo 19.18.

^Y 12.1 ki gāā isupaa: Dūu ɲmānti nì Yees 5.1-2. - ki gbìń mbòó: Kí wāati bí cùkutí asubilee, bi nìn pōontí mbòó ɲun bi gbìńee ní an jòm̄ ki ɲāń.

^a 12.11 Ilan 118.22-23.

bin bí nee.»³² Ní umaradakalee lī-u yii: «An kā, ukpil. A lī nī ibaamɔn ní yii Unimbɔti sá ubaanti, ubɔ kaa ti bí asee ún baba^g.³³ Unil máań kí nīn néen Unimbɔti nī u-pɔbil kɔkɔ nī u-ciŋyi kɔkɔ nī u-pɔŋɔ kɔkɔ, ní ki máań kí nīn néen u-juti kii ún u-bee. Míń jítin tiwaŋkuti saraabi bin bi dù kí wà ŋŋmi kí tī Unimbɔtee nī saraabi bin kɔ kínee^{gb}.»³⁴ Yeesu ká yii u kíf-u nī iciinee, ní u lī-u yii: «Aa dátin Unimbɔti Beel.» Niinee báà ubɔ kaa ti mākāń kí bālifi-u tiba.

Meesiya nī Daafiidi ɔti

(Kpèè Maat 22.41-46, Luuki 20.41-44)

³⁵ Yeesu nīn bíi dākà binib Unimbɔti ɔti kunimbɔtidiinee, u bālifi-bi tibɔti yii: «Nī nsań ŋulɔŋu poon ní bimaradakaliibi lī yii Meesiya sá Daafiidi naantiu ní? ³⁶ Di sá Unimbɔti Fam yānti Daafiidi u-ba sòon yii:

<Ti-Dindaan tükü m-Dindaan yii:

Kāl m-ŋaŋgiil pú kí nīn cí ŋyunti ŋun

m làá yànti á nīn kīn kí tókó

a-nannanliibi pueeⁱ. >

³⁷ Daafiidi u-ba yī-u yii u-Dindaan, kin mana ní u ŋūn kí nīn sá u-naantiu mun?» Kunipaau nīn pílifin Yeesu ní an mōń-bi.

Yeesu kūu bimaradakaliibi ɔti

(Kpèè Maat 23.1-36, Luuki, 20.45-47)

³⁸ Yeesu dākatam poonee, ní u gíti lī yii: «Nīń nyīmmaan ni-ba nī

bimaradakaliibi! Bīn di néen kī pèenti abɔkutifókɔ kī yīin bi jáań-bi ipaan in pu binib kpáfée,³⁹ kī kàal nyɔkɔpu jaliŋ akpafidiinni nī diinabin. ⁴⁰ Bīn di fikí bikpiipoobi wanti kī gbèenti kī mèe ŋwimmeem kī yúnti fórrr bí ká-bi. Bīn gbanti di dāa kòd ditafadaaldi din gíti lákatèe ni!»

Unimpukpiipu ubɔ saraau

(Kpèè Luuki 21.1-4)

⁴¹ Yeesu cūti kāl kī bíitiń laakin bi tòo saraa nimbiliŋee, kī kpèe kuni-paau nīn tòo animbil puee. Bigaajab tikpil nīn tòo animbikpaan,⁴² ní ukpiipusoodaan ubɔ mun cáań igboo ili kí tó. ⁴³ Niinee ní Yeesu yīin u-boonnooliibi kī bí-bi yii: «Ibaamɔn ní m tükü-ni, ukpiipusoodaane tó kī jítin bin kɔkɔ tó saraa dooyee. ⁴⁴ Bin béeyee cáań bi-nimbiliŋ ŋin baa làa dūu ŋá nī tibe ní kí tó, ama unimpu nee, nī u-sool poonee, tin kɔkɔ u bàà cáá kí jēe ní u kúnti kí tó.»

Yeesu sòon kunimbɔtidii wīitam ɔti

(Kpèè Maat 24.1-2, Luuki 21.5-6)

13 ¹ ŋyunti ŋun Yeesu nyēen kunimbɔtidiinee, ní u-boonnooliibi kansikin ubɔ bí-u yii: «Ukpil, kpèe bi nīn dū ataŋkpa-kpaan ŋin kī máń adikpaan an ŋāń miŋyee!»² Ní Yeesu kíf-u yii: «Kéè a ká adikpaan neeyaa! Dalbee, ditaŋkpal diba kaa dāa gíti tókó di-juti pu. An kɔkɔ làa dāá wī ní.»

Falaa un làá bàń kitiŋ kúntitamee

(Kpèè Maat 24.3-28, Luuki 21.7-24)

³ Yeesu bàń kī kāl Ōliifi sufii jool pu, u-nimbiin túliń kunimbɔtidiyee watil, ní Peetroo nī Yakubu nī Yoowaneesi nī Andree bālifi-u tibɔti nee bi-ŋmaniŋma yii: ⁴ «Tükü-ti ŋyunti ŋun ní tin kɔkɔ a bàà lēe làá dāá bànee, nī kudaanŋu kun ti làá dū kí béé yii ŋyunti bāanee.»

⁵ Niinee, Yeesu kíf kī bíi sòon nī bi yii: «Ní nīn nyīn ni-ba ubɔ nī taa ŋmàtiń-ni, ⁶ kun puee binib tikpil làá dāá dū man yindi kí kpánti bi-yaŋ ní kí lī yii bīn di sá Meesiya ní kí ŋmàtiń binib tikpil. ⁷ Ni làá dāá gbīl bi sòon tijáti tin píliń-nee nī tin dátin-nee ɔti. Ama ni-pɔbiliŋ nī taa bīl. An máań tīn kɔkɔ nī bàń kí wàati, ama duulinya kúntitam kaa dá láá yá. ⁸ Ditimbundi diba dāa yíkí kí jáń diba, ní dibeel diba mun nī jáń diba. Kitiŋ làá dāá cŋki ajan kupaa pu, ŋkum làá dāá nyā. Tīn kɔkɔee dāa sá kii imatiŋween nīn kífí puee ní. ⁹ «Ní nīn nyīn ni-ba! Man puee bi làá dāá cūnni-ni ibɔsoon, kí gbá-ni anaalab akpafidiinni, kí cáá-ni gɔminab nī bibɔtiibi nimbiin, mimmee ni làá ká mpaan kí sòon nī bi man pu. ¹⁰ Ama an máań yii inibool kɔkɔ nī gbīl m-bɔmɔntiiti kí wàati ní duulinya nī nīn kúntí. ¹¹ ŋyunti ŋun bi yaa láa cūu-ni kī cáń ibɔsoonee, ní taa nīń yáliŋkí tin ni làá tin sòonee pu. Ni yaa láa bànee, ní sòon tin

Unimbɔti yaa tī-ni niinee. Di sá yii, an kaa sá nimbi di làá sòon, an sá Unimbɔti Fam di làá tī-ni tin ni làá sòonee. ¹² Unil làá dāá cūu u-nabiki ní kí tī bí kpò, ní ubaati nī dū u-biki kí tī bí kpò, ní kibiki nī jáń ki-baa nī ki-na ní kí yànti bí kpò-bi.¹³ Báà ŋma dāa ná-ni kun puee ni nóó-mi. Ama un yaa pɔɔn u-ba kī tin káti-kuee di làá dāá ŋmátí.»

Nnaabukpaan ŋun dòonee ɔti

¹⁴ «Ni làá ká <kuwaŋkpitiu kun cāabīn ntimbiilee> kó kī kīn kī bí laakin kuaa bàà máań kí kóee^k. – Un kàań tibɔti nee máań kí ŋá ŋká! – ŋyunti gbantee, bin yaa láa bí Juudee tiŋkinee nī sàń kí dàb ajoin. ¹⁵ Un yaa láa bí dicindee nī taa lī yii u làá kpákatí kí kó kudiin kí yòon tiba^{kp}, ¹⁶ ní un yaa láa bí kusaauee nī taa lī yii u là kí fàti mmɔŋki kí yòon u-bɔkutil. ¹⁷ Ama falaa dō kī cí bipɔdambi nī bimatiy yaadal wiŋyi! ¹⁸ Mèemaan Unimbɔti an ɔti nī taa bàń kuseeun. ¹⁹ Doooo, Unimbɔti nīn náań kitiŋ kī dāa sāa díń nee, an falaa juti kaa láa jéeti nnibiyaamu pu, míń ní falaa gbanti juti mun kaa ti bí kí dāa^l. ²⁰ Ti-Dindaan yaa kaa bàà bāti falaayee wiŋyi pu, báà unibaanti kaa bàà ŋmátí. Ama bin u lúti bí nīn sá u-yabee pu ní u bāti an wiŋyi. ²¹ «ŋyunti gbantee, ubɔ yaa tükü-ni yii, Meesiya bí doo, áa u bíń lapu, ní taa fōo kí kíf. ²² Di sá yii bin làá mōnti yii bīn di sá meesiyaabee nī Unimbɔti bōnaatiliibe laa dāá nyā

^g 12.32 Dūu ŋmànti nī Ditee 4.35.

^{gb} 12.33 Dūu ŋmànti nī Oosee 6.6.

ⁱ 12.36 Ilan 110.1.

^j 13.12 Dūu ŋmànti nī Miika 7.6.

^k 13.14 Kpèè Dani 9.27, 11.31, 12.11.

^{kp} 13.15 bí dicindee: kpèè Maat 24.17.

^l 13.19 Dūu ŋmànti nī Dani 12.1.

ki n̄áán tikpaŋkpantiil n̄i maamaaci tuuŋŋi, kí bàà dūú ŋmàtìh bin Unimbòti lútèe gba. ²³Mín puee, ní n̄in nyìn ni-ba. M tükü-ni tikòkò ní n̄in nyí ki yóòh ní án n̄in bàh.»

Kinibiki gítintam

(Kpèè Maat 24.29-31, Luuki 21.25-28)

²⁴«Falaayee yaa jíti boonee, ŋwiín dāa kpánti dibòmbòndi, unmal mun kaa dāa gítì p̄iín. ²⁵Ŋmalbijaa dāa kitíh kutaa pu ki lítiñ, ní ipòn in bí kutaa puee n̄ c̄ŋkì^m. ²⁶Ŋyunti gbantee ní bi làá ká man Kinibiki dòón atagbanni ki cáá mpòn tikpil n̄ tinyoolⁿ. ²⁷M làá dāá t̄n̄ Unimbòti tuuŋyí n̄ cù duulinya kòkòn, kí tin s̄ā kutagbòŋu n̄ kitiŋkuntinyòkò, kí kóòh̄n̄i bin bin Unimbòti lútèe^{ny}.»

Tin fiigi subu dākà-tee

²⁸«Ní p̄ilifimaan fiigi subu n̄in dākà-ti tibòti tiŋyee. Di sá yii ni yaa ká fiigi subu tó apan ki bíi tükü tifaapònee, ni béetí yii kuseeu tóobiñ dee. ²⁹Mín mbaantiim, ni yaa ká tin kòkò m máafi-ni nee bí jítee, béemaan yii m-dāantam tóobiñ dee. ³⁰Ibaam̄on ní m tükü-ni, waanee nib kaa làá kpú kí kúntí ní an bòti kòkò n̄ bàh̄. ³¹Kutagbòŋu n̄ kitiŋ dāa bí kí kúntí, ama man bòti kaa bí kí kúntí jaanjaan.

Unimbòti baba di nyí ŋwiin

(Kpèè Maat 24.36-44)

³²Ubo kaa nyí ŋwiin n̄ kukúluu kun ní an bòtee làá bàñee. Unimbòti

tuuŋyí in bí yilpuee kaa nyí, man u-Jipòon gba kaa nyí, ase ti-Baa Unimbòti baba di nyí. ³³Ní n̄in nyìn ni-ba kí taa gèèh̄. Di sá yii naa nyí an yuntiŋu. ³⁴An dāa bí kii unil ubò n̄in cá nsan pu ki yānti u-tòntònl̄iibi u-cindee ní. U yākatì bàà ŋma n̄i u-tundi, ní ki kpāafi un cí kipunyòkòee n̄ taa n̄in gèèh̄, ní ki búnti. ³⁵Taa gèem̄maan! Di sá yii naa nyí ŋyunti ŋun kudiidaan làá bàñee, an yaa sá kujouueeee, kunyataasiiueeee, ŋkoosiimeeee, kutaafaauueeee, naa nyí. ³⁶Ní taa yānti ú bàh̄ kí túuñ-ni ni d̄s̄ ki gèèh̄. ³⁷Tin m l̄i nee, m l̄i ki tükü bàà ŋma ní: taa gèem̄maan!»

Bi búkú kí kpò Yeesu

(Kpèè Maat 26.1-5, Luuki 22.1-2,

Yoow 11.45-53)

14 ¹An n̄in kíh̄ iwiin ili, bí j̄ Dilákatil j̄iŋaaliu n̄i j̄iŋaal un bi ŋmòdò kpònb̄ bin kaa cáá ŋkpònb̄nyòkòee⁷. Bisaraaŋakpilib n̄i bimaradakaliibi n̄in nyàab̄ n̄i n̄ciin poon kisambiki kin pu bi làá d̄i kí cúú Yeesu kí kpò-uee. ²Ní bi l̄i yii: «Án taa n̄in sá j̄iŋaal poon, fikil fikil n̄ taa kó samaa kansikin.»

Unimpu ubò yāañ Yeesu pu talaalu

(Kpèè Maat 26.6-13, Yoow 12.1-8)

³Yeesu n̄in bí Beetani, Siim̄on un n̄in sá unyangbantee dumpu. Ŋyunti ŋun u k̄a ki j̄iñ tijinee, unimpu ubò kóon̄ ki ŋúbíñ talaalum̄onti un bi ȳiñ

náaree. U n̄in p̄ōō kudaau tikpil ki k̄a ditaŋkp̄al kpalbanyaawun^m. Ní unimpuee fáá ki w̄i kpalbee nyòkò ki kpāati talaaluae ki s̄it̄i Yeesu yil pu. ⁴Ní biba f̄ōō diŋuul ki bí yii: «Ba pu ní bi fá talaalum̄onti nee mín? ⁵Bi bàà ŋūh̄ kí nyāfi-u animbikpaan kí dūú yākatì biwòfib.» Ní bi yík̄i bí wòh̄n̄ unimpuee. ⁶Ní Yeesu bíi l̄iñ-bi yii: «Yānt̄imaan-u! Ba pu ní ni páb-u mín? Unimpu nee ŋá ditum̄ontiil ní ki t̄i-mi. ⁷Ni n̄i biwòfib di làá n̄in péee bí baabadal^{oo}. Ni ŋūh̄ kí n̄in ŋáañ-bi tiŋan ŋyunti ŋun ni yaa l̄èe. An yaa kíh̄ man, maa làá n̄in bí ni-cee baabadal. ⁸Min u ŋúñee ní u ŋéee: u péee kí d̄ómiñ ki yāañ-mi talaalu kí b̄ontí m-wunti kí c̄iit̄i ŋu-s̄ibitam dal dee. ⁹Ibaam̄on ní m tükü-ni, duulinya kòkòwoooo laakin kamaa ní bi yaa làa s̄oñ m-bòm̄ontiitee, bi dāa t̄éet̄i unimpu nee pu ki máafi min u ŋéee.»

Juudasi kí kí dū Yeesu kí ŋúbíñ u-nannanliibi

(Kpèè Maat 26.17-25,

Luuki 22.7-14,21-23, Yoow 13.21-30)

¹⁰Ŋyunti gbantee ní akpambal saalaa n̄i alee kansikin un bi ȳiñ Juudasi Isikaariyòtee c̄it̄i ki ká bisaraaŋakpilibee kí s̄oñ n̄i bi min ní u làá ŋá kí dū Yeesu kí ŋúbíñ-bee. ¹¹Bi n̄in gb̄l̄ mimmee, an m̄ókiñ-bi, ní bi p̄oñ-u yii bi làá t̄i-u animbil. Juudasi n̄in kí ki bíi nyàab̄ ŋyunti ŋun di k̄it̄i ú dū Yeesu kí ŋúbíñ-bee.

Yeesu n̄i u-boonooliibi bí j̄iñ Dilákatil j̄iŋaaliu

(Kpèè Maat 26.17-29, Luuki 22.7-23,

Yoow 13.21-30, 1 K̄ora 11.23-26)

¹²Jiŋaal un bi ŋmòdò kpònb̄ bin kaa cáá ŋkpònb̄nyòkòee wimpeekaŋu dal ŋun bi l̄ant̄i apibil kí j̄i Dilákatil j̄iŋaaliuee, ní Yeesu boonooliibi bí-u yii: «La ní a là tí cù kí b̄ontí-si Dilákatil j̄iŋaaliu j̄inti?» ¹³Ní u tú u-boonooliibi bili, ní ki tükü-bi yii: «N̄in cámaan kitiŋin, ni làá t̄u uninja ubò tú dinyimbool. Ní n̄in táa-u. ¹⁴Laakin u yaa tin k̄óee, ni mun n̄i kó niin kí bàlifi kudiidaan yii: <Ukpil bàlifi-si yii, m-diiku kun poon man n̄i m-boonooliibi làá j̄i Dilákatil j̄iŋaaliu jintee bí la? > ¹⁵Niinee, u làá dākà-ni diditòntòkòl yilpu, kudii kun poon w̄āā, bi b̄ont̄i tikòkò s̄éee. Niin ní ni làá b̄ont̄i-ti tijin.» ¹⁶U-boonooliibi búnti ki bàh̄ kitiŋinee, ki ká an jíti kii u n̄in bàà tükü-bi pu ki síñee deede, ní bi b̄ont̄i Dilákatil j̄iŋaaliu j̄inti.

¹⁷Kujoou j̄oot̄ee, Yeesu n̄i u-kpambaliŋ saalaa n̄i alee b̄āañ niin. ¹⁸Ŋyunti ŋun bi k̄āl̄ ki bíi j̄iñ tijinee, ní Yeesu bí yii: «Ibaam̄on ní m tükü-ni, man n̄i nimbi bin k̄a ki j̄iñee kansikin ubò làá dū-mi kí ŋúbíñ m-nannanliibi^p.» ¹⁹Niinee, kunimbaau k̄ó-bi, ní bi kí ki bíi bàlifi-u ubò ubò yii: «Kéè an kaa sá maaa!» «Kéè an kaa sá maaa!» ²⁰Ní Yeesu kí-bi yii: «An sá nimbi saalaa n̄i bili nee kansikin ubò man n̄i un s̄et̄i disambibaantiilinee^p.

^m 13.25 B. 24-25: dūú ŋm̄ant̄i n̄i Yees 13.10, 34.4, Esee 32.7, Joow 2.10, 3.4.

ⁿ 13.26 Dani 7.13.

^{ny} 13.27 Dūú ŋm̄ant̄i n̄i Ditee 30.4, Saka 2.10, Neey 1.9.

⁷ 14.1 Kpèè Disa 12.1-27.

^{mm} 14.3 kpalbanyaawun: kpèè Maat 26.7.

^{oo} 14.7 Dūú ŋm̄ant̄i n̄i Ditee 15.11.

^o 14.18 Dūú ŋm̄ant̄i n̄i Ilan 41.10.

^p 14.20 Kpèè Ilan 41.10.

²¹Man Kinibiki cá kí kpú ní nee, kii an nín ñmàñ ki siñ m-pu miñyee^r. Ama mbusu dō ki cí un làá dū-mi kí ñúbín m-nannanliibee. Bi yaa kaa bàà màl udaan, an bàà sós.»

Ti-Dindaan jikaati

(Kpèè Maat 26.26-30,

Luuki 22.14-20, 1 Kora 11.23-25)

²²Ñyunti ñun bi bí jñee, ní Yeesu yōon kpono ki pākā Unimbōti, ki cúu gífi gífi, ki yākatì ki tī u-boonnooliibi kōkō, ní ki bí yii: «Fōōmaan! Doo di sá m-wunti.» ²³Ní ki yōon ndaam, ki jáam Unimbōti ki dódyee, ní ki dūu tī-bi, ní bi-kōkō nyūñ. ²⁴Ní u tūkū-bi yii: «M-fatikuu dee, fatiku un cáabiñ mpéé binib nì Unimbōti kansikinee dee^s. Fatikuee di nyáñ kí fī binib kupaau. ²⁵Ibaamōn ní m tūkū-ni, maa ti bí kí nyè ndamam nee kí nīn cí daliñkin m làá gítì nyè-mì mpom Unimbōti Beelinee.» ²⁶Ñyunti ñun bi gāa jijaal lanyí^t kí dódyee, ní bi nyáñ ki búnti Òliifi sufii jool pu.

Peetroo làá néé yii waa nyí Yeesu

(Kpèè Maat 26.30-35,

Luuki 22.31-34, Yoow 13.36-38)

²⁷Yeesu bí u-boonnooliibi yii: «Ni-kōkō làá fá-mi, kii an nín ñmàñ Unimbōti gbōñkun puee yii: <M làá dāá fáá kí kpò upikpaal, ní ipii ñ yà^u. >» ²⁸Yeesu gítì lī yii: «Ama m yaa láa fikitée, m làá lintī kí cīitī-ni Galiilee.» ²⁹Ní Peetroo lī-u

yii: «Bi-kōkō yaa fééñ-saaa, man kpá kí fá-si.» ³⁰Ní Yeesu bí-u yii: «Ibaamōn ní m tūkū-si, dīn nyeeku gba, kí wātī ukooja ñ bāaki milee, a làá néé diba dibee mita pu yii saa nyí-mi!» ³¹Ní Peetroo kí-u yii: «Bàa an yaa sá-mi ñkúm, man nì si làá kpú, man kpá kí néé yii maa nyí-si!» Ní u-boonnooliibi bin kōkō kíñee mun lī mín mbaantiim!

Yeesu bí Geetiseemanee ki mèé Unimbōti

(Kpèè Maat 26.36-46, Luuki 22.39-46)

³²Yeesu nì u-boonnooliibi búnti laakin bi yī Geetiseemanee^w, ní Yeesu tūkū-bi yii: «Kālmaan doo, man làá cù kí mèé.» ³³U nīn kpáañ Peetroo nì Yakubu nì Yoowaneesi. Tifaandi nì dinimbinaamandi kí kíl ki bíi bàñ-uee, ní u tūkū-bi yii: ³⁴«Kunimbaau kós-mi tikpil ki càñ-mi ñkúmin. Kālmaan doo kí nīn cí kí taa gèèñ!» ³⁵U lī mimmee, ní ki sùtì nyōkōpu fii ní ki tin dōon dicincibil, ní ki mèé yii an yaa bàà kítì, Unimbōti ñ kàkatī falaa yuntiñu gbanti kí wātī-u. ³⁶U nīn lī yii: «M-Baa, tiba kaa péé pōō a-cee! Kàkatī falaanyōkaa nee kí wātī-mi! Ama nì mín kōkōee, m nyàab a-làtam ní, kaa sá mama m-ba nín là puee.» ³⁷Yeesu fātii gítin u-kpambaliñ atee cee ki ká bi dō ki gèèñ, ní u finti-bi, ní kí bí Peetroo yii: «Siimōn, a gèèñ níí? Aa kpáaa ñún ki kál ki cīitì kukúbaantiuu ñ jítí kí

taa gèènaaa? ³⁸Fintīmaan kí nīn mèé, án nín làá ñá pu ni yaa kó icōñkinee ní taa lítée. Unil bàà cáá nlandōkōmōnti, ama ní ki bí iwōfin.»

³⁹Yeesu fātii sùtì nyōkōpu ki mèé ki sōon tibōbaantiil, ⁴⁰ní ki fātii tí gítin ní ki ká bi dō ki gèèñ, kun puee ñgeem nīn cáá-bi tikpil. Bi fintèe, baa nyí bi nín làá kí-u puee. ⁴¹U búnti ki gítì tí gítin ntataatiim, ní ki lī-bi yii: «Ni dáá gbintii dō ki gèèñ ki ñūñfāa! Too, an dóò. Kōñkōnee an ñmānti bí dū man Kinibiki kí ñúbín binikpitib dee. ⁴²Un làá dū-mi kí nyáfèe di bàañ nee. Yíkimaan tí cù.»

Bi cúú Yeesu

(Kpèè Maat 26.47-56,

Luuki 22.47-53, Yoow 18.2-11)

⁴³Yeesu kaa láá sōon ki ñmíl, kpalaayee ní u-kpambaliñ saalaa nì alee kansikin un bi yī Juudasee cílin, u nì kunipaaau kubō, kún ñúbín ntàataajimu nì atambōn. Bisaraañakpilib nì bimaradakaliibi nì bitindañkpilib di nīn túnni-bi. ⁴⁴Juudasi un làá nīn dū Yeesu kí ñúbín-bee nīn tī-bi kudaañu yii: «Un m yaa kpāl ki jáamee, un ni nyàabee dee, ní cúúmaan-u tiñan kí nīn cáá-u kí cá!» ⁴⁵Juudasi bāañ kpalaayee ki sùtì ki pīl Yeesu, ní ki bí yii: «Ukpil,» ní ki kpāl-u. ⁴⁶Niinee bin táañ Juudasee cib ki cúú Yeesu. ⁴⁷Bin nīn bí Yeesu ceeyee kansikin ubō fōfi u-tàataajiki ní ki gāa ki wúkutì usaraañakpil tōntōnliu tafal. ⁴⁸Ní Yeesu bí-bi yii: «M sá unikpiti

naaa? Ba pu ní ni ñúbín ntàataajimu nì atambōn kí dáá cúú-mi?

⁴⁹Baabadal m bí kunimbōtidiin ni-kansikin ki dākà binib, ba pu ní naa cúú-mi niin? Ama kōñkōnee, Unimbōti gbōñku nīn sōon ki siñ m-pu miñyee ñ ñá!» ⁵⁰Niinee, u-boonnooliibi kōkō sán ki wātī-u^a. ⁵¹Unaacimpōon ubō nīn táá Yeesu kí pēe sata. Bi cíb kí cúú-uee, ⁵²ní u yānti sata bi-ñaan ki sán dicancangbeel.

Bi cáá Yeesu ibōsoon

(Maat 26.57-68, Luuki 22.54-55, 63-71,

Yoow 18.12-14, 19-24)

⁵³Bi cáá Yeesu ki búnti usaraañakpilib dumpu, ní bisaraañakpilib nì bitindañkpilib nì bimaradakaliibi kōkō kōonni kí kpáfi niin. ⁵⁴Peetroo nīn táá Yeesu aboon aboon ki tin bàñ usaraañakpil cindi ní ki kál soojab kansikin ki wūñ ññmi.

⁵⁵Bisaraañakpilib nì bibōsoon-liibi kitil kōkō nyàab bin làá lēe seera Yeesu pu bí ñmā kí kpò-uee, ní kaa ká. ⁵⁶Di sá yii binib tikpil nīn mōnti u-nyōkōpu, ní bi-nyōmmu kaa pēe^b. ⁵⁷Biba yíkii mōnti Yeesu pu ki lī yii: ⁵⁸«Ti gbil u sōon yii: <M làá gbá kí wī kunimbōtidii kun binib mán nee, kí dū iwiin ita kí mā kupōñu kun binib kaa dū bi-ñalii ki máñee^c. >» ⁵⁹Nì mín kōkōee, bin lēeki an seerau gbantee nyōmmu kaa pēe. ⁶⁰Niinee, usaraañakpil yíkii síl bi-kōkō nimbiin ki bālifì Yeesu yii: «Binib nee nín bí ki sōon

^r 14.21 Kpèè Ilan 22.2-19, Yees 53.

^s 14.24 Dūu ñmānti nì Disa 24.8, Yeer 31.31-34.

^t 14.26 jijaal lanyi: kpèè Maat 26.30

^u 14.27 Saka 13.7.

^w 14.32 Kpèè Maat 26.36.

^y 14.47 Dūu ñmānti nì Yoow 18.26.

^a 14.50 Dūu ñmānti nì 14.27.

^b 14.56 Dūu ñmānti nì Ilan 27.12, 35.11.

^c 14.58 Kpèè Yoow 2.19.

a-pu minjyee, ba n̄á ní saa kíikí ní?»
⁶¹Ní u n̄mí, kaa gāti tiba. Ní usaraa-
 n̄akp̄il gíti bālifi-u mp̄om yii: «Sii
 di sá Unimb̄oti tinyooldaan Jip̄oɔn
 un u túnní ú n̄n sá ub̄oteeee?»⁶²Ní
 Yeesu kíi-u yii: «M lafun sá-u. Ni làá
 dāá ká man Kinibiki k̄a Unimb̄oti
 Mp̄oɔkɔdaan n̄an̄giil pú, ní ki làá ká
 m nyánní yilpu atagbanni ki d̄oɔn^d.»
⁶³Usaraan̄akp̄il gb̄il mimmee, ní ki
 dáal tiwan tin u p̄ēyee ki cáti, ní
 ki bí yii: «Ti gíti nyàab seeradambi
 kí n̄á ba?»⁶⁴Nimbi ni-ba gb̄il u n̄n
 n̄èèh n̄i Unimb̄otee, ni d̄akafi yii
 ba?» Ní bi-k̄oɔ bí yii u-b̄oti kaa
 n̄ān, u máan n̄kúm^{ee}.⁶⁵Ní biba kíi ki
 tíil tim̄otan ki làbiti Yeesu pu. Bi dū
 n̄gaabu ki b̄iìn u-nimbiin ki f̄ati-u,
 ní ki b̄alifi-u yii: «Sii un w̄alee,
 t̄uk̄u-ti un di fáá-see!» Ní pilisib
 mun f̄ō-u ki b̄i f̄ati-u itamp̄af.

Peetroo n̄éé yii waa nyí Yeesu

(Kp̄èè Maat 26.69-75, Luuki 22.56-62,
 Yoow 18.15-18, 25-29)

⁶⁶N̄yunti n̄un Peetroo n̄n dáá bí
 taapu cindinee, bisap̄ombi bin bí
 usaraan̄akp̄il cee ki t̄un ditundee
 ub̄o d̄ómiín⁶⁷ki ká Peetroo b̄i w̄ul
 n̄n̄mi. Ní u kp̄ē u-nimbiin, ní ki bí
 yii: «Si mun n̄i Yeesu Naasaareeti
 ȳuee di n̄n t̄aatí!»⁶⁸Ní Peetroo
 n̄éé ki bí yii: «Maa nyí tin a s̄oñee,
 kaa gb̄il ti-taapu.» Niinee, Peetroo
 nyán ki n̄n k̄oɔ kunaakooun ní
 ukooja sún. ⁶⁹Ní usap̄oonee gíti
 tí ká-u niin, ní ki b̄i t̄uk̄u bin bí
 niinee yii: «Binibee kansikin ub̄o

s̄èé!»⁷⁰Ní u gíti n̄éé. An k̄uti f̄iiyee,
 bin n̄n bí niinee bí Peetroo yii:
 «Tiñman, si mun n̄m̄al binibee ni.
 Ti w̄al yii a sá Galiilee watil pú
 niliu ní.»⁷¹Niinee, Peetroo kíi ki
 b̄i p̄uti ki tínti yii: «Maa nyí uninja
 un b̄oti ni s̄oñee!»⁷²Kpalaayee,
 ukooja báaki n̄lilitiim, ní Peetroo
 t̄éeti dinȳoɔbundi din Yeesu bàá
 l̄i-uee, yii: «Kí w̄aatí ukooja n̄ b̄aaki
 milee, a làá n̄éé diba dibee mita pu
 yii saa nyí-mi.» Niinee ní u kíi ki
 b̄i s̄un ki yálin̄ki.

Bi cáá Yeesu ḡomina Piilati cee

(Kp̄èè Maat 27.1-2, 11-14,
 Luuki 23.1-5, Yoow 18.28-38)

15¹Kutaafaau p̄olp̄olee, bisaraa-
 n̄akp̄ilib p̄éé ki kp̄afi, bi n̄i
 bitindan̄kp̄ilib n̄i bimaradakaliibi,
 b̄in bib̄osoonliibi kitilee k̄oɔ, kí
 s̄oñ Yeesu b̄oti, ní ki bóob̄-u n̄n̄mi
 ki cáa n̄ubiin ḡomina Piilati. ²Ní
 Piilati b̄alifi-u yii: «Sii di sá Juuda
 yab b̄otiuaaa?» Ní Yeesu kíi-u
 yii: «M̄in ní a l̄i nee.»³Bisaraa-
 n̄akp̄ilibee d̄ómiín ki s̄oñ tib̄oti
 tikp̄il ki t̄un u-pu. ⁴M̄in puee, ní
 Piilati f̄ati gíti b̄alifi-u yii: «A n̄mí
 níi? Aa gb̄il tin k̄oɔ bi s̄oñ ki t̄untí
 a-pueeee?»⁵Yeesu kaa ti p̄éé ḡati
 tiba, ní Piilati b̄akatí s̄èee.

Piilati kíi bí kp̄ò Yeesu

(Kp̄èè Maat 27.15-31, Luuki 23.13-25,
 Yoow 18.38–19.16)

⁶Dilákatil j̄iñaliu kamaayee,
 ḡomina Piilati n̄n giñtí usarkadaan

^d 14.62 Ilan 110.1, Dani 7.13.

^{ee} 14.64 Kp̄èè Akoo 24.16.

^f 14.65 Dūú n̄m̄antí n̄i Yees 50.6.

^g 15.2 M̄in ní a l̄i nee: kp̄èè Maat 27.11.

ub̄o, un samaa yaa m̄ē-uee ní kí
 líí. ⁷Kijapaai kiba n̄n bí, bi ȳi-ki
 Baaraabaasi. Bi n̄n cúu u n̄i u-jutiibi
 biba ki t̄o sarkan, kun puee bi n̄n
 k̄ūu unil dalin̄kin kunipaau kub̄o
 n̄n ȳi yii baa là kí p̄ilifiñ ḡominee.
⁸Ní kunipaau j̄om̄ ki b̄alifi Piilati n̄
 giñ un bi l̄èe kí líí, kii u n̄n kp̄àa
 n̄áan-bi puee. ⁹Ní u b̄alifi-bi yii:
 «Ni là m̄ giñ Juuda yab b̄otiu kí
 líí-naaa?»¹⁰Di sá yii u n̄n b̄éé yii
 kin̄an̄ kin kin bisaraan̄akp̄ilib n̄n
 cáá Yeesu puee di ȳanti bi cáan̄-u
 ki n̄ubiin-u. ¹¹Niinee, bisaraan̄a-
 kp̄ilibee t̄éé kunipaau n̄ l̄i yii bi là
 ḡomina n̄ giñ Baaraabaasi ní kí líí.
¹²Ní Piilati f̄ati b̄alifi-bi yii: «Kin,
 m làá n̄á un ní ni ȳi Juuda yab
 b̄otiuee mana?»¹³Ní bi f̄ati kíi-u
 ki t̄éé mp̄on yii: «Bí kp̄áá-u nd̄o-
 puntikaa pu!»¹⁴Ní ḡomina Piilati
 f̄ati b̄alifi-bi yii: «Tikp̄itil tin u
 n̄éé di sá tilati?» Niinee ní bi m̄ōti
 k̄uun̄ mp̄on yii: «Bí kp̄áá-u nd̄o-
 puntikaa pu!»¹⁵Piilati là kí s̄n̄ki
 bi-p̄obilin̄ee, ní ki giñ Baaraabaasi
 ki l̄i-bi, ní ki ȳanti bi gb̄án Yeesu
 anaalab, ní ki dū-u ki t̄i-bi bí cáá-u
 kí kp̄áá nd̄opuntikaa pu.

Soojab b̄i b̄eē Yeesu

(Kp̄èè Maat 27.27-31, Yoow 19.2-3)

¹⁶Niinee, soojab cáá Yeesu ki
 k̄on̄ ḡomina cindi poon ní ki ȳiñ
 disoojakitil din kínee k̄oɔ. ¹⁷Ní bi
 dū dib̄okutimandi cínc̄iñ ki p̄ēh
 Yeesu, ní ki dū ikun̄kum ki l̄un̄
 kibeefulii ki cíkiñ-u. ¹⁸Bi n̄n kíi
 ki jáam̄-u yii: «Ti jáam̄-si Juuda
 yab b̄otiu!»¹⁹Bi cáá n̄kpan̄do ki

ki dū ikun̄kum ki l̄un̄
 kibeefulii ki cíkiñ-u (15.17)

f̄ati u-yil ki tíil tim̄otan ki làbiti-u,
 ní ki d̄oñ ki gb̄aantí u-nimbiin.
²⁰Bi b̄eēl-u m̄in̄ ki d̄ōyee, ní ki
 cúu dib̄okutimandee ki p̄ēt̄i-u ní
 ki giñ ún̄ u-ba wampeen̄kaati ki
 p̄ēh-u, ki nȳanti-u kí cáá tin kp̄áá
 nd̄opuntikaa pu.

Bi kp̄áá Yeesu nd̄opuntikaa pu

(Kp̄èè Maat 27.32-44,

Luuki 23.26-43, Yoow 19.17-27)

²¹Bi c̄ee, ki ká usan̄j̄itil ub̄o nyánní
 kusaau, bi ȳi-u Siim̄on, u sá Siireen
 tiñki, Aleekisandir n̄i Rufusi baa
 deeḡb. Bi n̄n p̄áb-u yii ú f̄ō Yeesu
 d̄opuntikaan̄u kí b̄ukuñ, ²²ní ki cáá
 Yeesu ki c̄un̄ni laakin bi ȳi Ḡol̄ḡotee
 (an taapu sá yii Kuyikpabiku lan̄ki).
²³Bi t̄i-u ndamam min ni n̄nȳōk̄o
 n̄un bi ȳi miiree n̄m̄alee ú nȳò,
 ama u ȳi, kaa nȳun̄. ²⁴Ní bi dū-u ki
 kp̄áá nd̄opuntikaa pu, ní ki ȳakatí

^{gb} 15.21 Dūú n̄m̄antí n̄i Room 16.13.

u-wampeenkaati, ki tó kasi kí kpèè báà ŋma nín làá jī kunyee.ⁱ ²⁵An nín sá ntaafaawliin tikúti tiwa ní bi kpáá-u ndɔpuntikaa pu ki dūu còòh. ²⁶Bi nín ŋmàn tiŋmaŋmabiti ki nákañ u-yilpu kí dàkà kun pu ní bi kũu-uee, yii: «Juuda yab bɔtiu sèé.» ²⁷Bi nín kpáá diganŋandambi bili mun idɔpuntikaa pu ki dūu còòh ki ŋāl-u, ubɔ u-ŋanŋiil pú, un kínee u-ŋanŋan pú. [²⁸An ŋá kii an nín nín ŋmàn puee dee yii: «Bi dū-u ki ŋāl binikpitibi.»]

²⁹Bisanjitiiliibi nín bèel-u ní ki gàatī diyil ki lì yii: «Iin, sii un lì yii a làá gbá kí wī kunimbɔtidii kí fātī mā-ku iwiin ita dalee^k, ³⁰fī a-ba kí kpákatiñ ndɔpuntikaa pu!» ³¹Bisaraanŋakpilib nì bimaradaka-liibi mun nín bí ki bèel-u ki lì tɔb cee yii: «U fī bin kínee ní kaa ŋūñ kí fī u-ba! ³²Isirayeel yab bɔtiu Meesiya n̄ kpákatiñ kɔŋkɔnnee, tí kpèè kí nín fōō-u kí kíf!» Bin bi nín kpáá idɔpuntikaa pu ki còòh ki ŋāl-uee mun nín bí ki sī-u.

Yeesu kúm

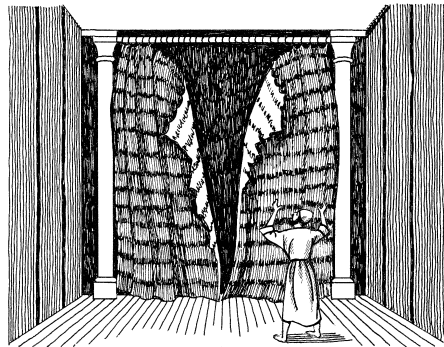
(Kpèè Maat 27.45-56,

Luuki 23.44-49, Yoow 19.28-30)

³³Kuwiŋkuluu gbánee dibɔmbɔndi jéeti kitiŋ kɔkɔ pu ki tin sāa tikúti tita. ³⁴Tikúti titee, Yeesu fáá mbiil mpɔn, yii: «Eelooi, Eelooi, lama sabakitanii?» – An taapu sá yii «M-Nimbɔtiu, m-Nimbɔtiu, ba ŋá ní a dū-mi kí fákp?» – ³⁵Bin bí niinee

biba nín gbīl u fáá mbiil mimmee, ní bi bí yii: «Pīlifimaan! U yī Eelii dee!» ³⁶Ní bi-kansikin ubɔ sàñ ki yōòh kuca ki múl ndaam min gànee ni, ní ki dūu túuñ ŋkpandɔ pu ki tī Yeesu n̄ nyɔ^l, ní ki lì yii: «Tí yàntī-maan kí kpèè Eelii yaa làá dāañ kí kpákatiñ-u!» ³⁷Yeesu gíti fáá mbiil mpɔnee, ní ki sīnti.

³⁸Sata un nín pīti kunimbɔtidii poon ki gānti laakin bi yī circir páaa laŋkee nì laan kínee cúu cáti abuku ali kí kíliñ yilpu kí dāa káti taapu. ³⁹Room yab soojakpiliu un nín sí kí bíitiñ Yeesuee wál u nín sīnti puee, ní ki lì yii: «Tiŋman kijapaai nee lafun sá Unimbɔti Jipɔɔn ní.»

Sata cúu cáti abuku ali (15.38)

⁴⁰Binimpoobi biba mun nín sí kudandanu ki kpèé. Maarii un nyánni Magidalaa tiŋkinee, nì Saloomee nì Maarii un sá Yakubuwaai nì Joosee nee, mun nín bí bi-kansikin. ⁴¹Bíñ di nín táá Yeesu kí tútúñ-u nyunti

ŋun u nín bí Galiileeyee. Binimpoobi biba mun tikpil nín céèñí-u kí jóm Jeerusaleem.

Bi síb Yeesu

(Kpèè Maat 27.57-61,

Luuki 23.50-56, Yoow 19.38-42)

⁴²⁻⁴³Bibɔsoonliibi kitil kansikin ukpil ubɔ nín bí, binib nín tɔ-u tiŋan pu, bi yī-u Jooseefi u sá Arimatee^m tiŋkin, u mun nín bónti u-ba kí cí Unimbɔti Beel. Ŋwiin nín tóob kí jéeti ŋwiŋŋuŋfikaa n̄ kílee, ní u ká dipɔbil kí cūti Gɔmina Piilati cee kí mēē-u nsan kí yòòh Yeesu wunti. ⁴⁴Gɔmina Piilati nín gbīl yii Yeesu pūti kpáaa kpīyee, ní u bákati, ní kí yīñ usoojakpil kí bālifi-u yii Yeesu nín kpīyee an yúntāaa. ⁴⁵Usoojakpilee nín tükū-u yii Yeesu lafun kpī an yúntēe, ní Piilati pú Jooseefi kinyɔkɔ yii ú cūu yòòh Yeesu wunti. ⁴⁶Ní Jooseefi cūti kí dá ŋjaapiin kí dómīn kí kpáati Yeesu wunti, kí dūu takaan ŋjaapiinee ni, ní kí cáa-u kí bíl dikaakul dín bi nín lükū ditanŋkpalinee. U dū-u kí ŋá dikaakulee ni kí dóyee, ní kí binti ditanŋkpaandi diba kí dūu piin dikaakul nyɔkɔ. ⁴⁷Maarii un nyánni Magidalaa tiŋkinee nì Maarii Joosee na mun nín sí kí kpèé laakin bi dū-u kí bílee.

Yeesu fikiti ditanŋkpiilin

(Kpèè Maat 28.1-10,

Luuki 24.1-12, Yoow 20.1-10)

16 ¹Ŋwiŋŋuŋfikaa jítēe, Maarii un nyánni Magidalaa tiŋkinee, nì Maarii Yakubu na, nì Saloomee

^m 15.42-43 Arimatee: kpèè Maat 27.57.

ⁿ 16.9 Biyakatikaabi 9-20 kaa bí tigbɔŋkpikil tikpil poon.

cūti kí dán talaalub bin bi cáa ŋaŋki bitaŋkpiibi wuntēe, kí cáá ŋmīti Yeesu wunti. ²Ku wúnti ŋwim-peekaa dal kutaafaau p̄lɔlee ní bi búnti dikaakul laŋki. ³Bi cée ní kí bālifi tɔb yii: «Ŋma di làá tin biki-ti ditanŋkpal kí wàati dikaakul nyɔkɔ dee?» ⁴Bi wáañ kí kpēyee, kí ká ditanŋkpaandee binti kí wàati dikaakul nyɔkɔ. ⁵Binimpoobee bāañ kí kó dikaakulinee, ní kí wál unaacimpɔɔn ubɔ kā bi-ŋanŋiil pú kí pēe jibapiin, ní tifaandi kó-bi. ⁶Ama ní unaacimpɔɔnee bí-bi yii: «Taa faŋkimaan! M nyi ni nín nyāb Yeesu Naasaareeti yɔu un bi kpáá ndɔpuntikaa puee. U fikiti, waa bí doo. Kpèemaan, laakin bi nín bíl-uee sèé, ⁷kí nín cámaan kí tükū u-boonnooliibi nì Peetroo yii u làá linti, ni tin kánti-u Galiilee. Niin ní ni làá tin ká-u, kii u nín nín pée tükū-ni puee.» ⁸Bi nyāñ dikaakulinee bi-pɔbiliŋ bíil ní bi sán bi-wunti gbāa. Bi nín faŋkēe puee, baa pée máafi báa ubɔ tiba.

Yeesu lēe u-ba kí dàkā

Maarii Magidalaa yɔu

(Kpèè Maat 28.9-10, Yoow 20.11-18)

[⁹ⁿ Yeesu nín fikiti kinyɔŋ wim-peepeekaŋuee, Maarii un nyánni Magidalaa tiŋkin, un ni u nín jīn arasiniibi bilulee ní u yānti u pée kí ká-u. ¹⁰Unimpuee cūti kí máafi bin nì Yeesu nín tāatēe. U bānee bíñ kā nì dinimbinaamandi kí sūñ. ¹¹Ama bi nín gbīl unimpuee cee yii Yeesu bí dimaŋfalín u ká-u muee, baa fōō kí kíf.]

ⁱ 15.24 Kpèè Ilan 22.19.

^j 15.28 Uyakatika nee kaa bí tigbɔŋkpikil tikpil poon, kpèè Luuki 22.37 nì Yeas 53.12.

^k 15.29 Kpèè 14.58, Ilan 22.8, Yoow 2.19.

^{kp} 15.34 Ilan 22.2.

^l 15.36 Dūu ŋmānti nì Ilan 69.22.

**Yeesu lēē u-ba ki dākā
u-boonnooliibi bili**

(Kpèè Luuki 24.13-35)

¹²Mìn boonee, Yeesu gítí tí lēē u-ba mbamin nsanni ki dākā u-boonnooliibi kansikin bili bin nìn yíkì ki cá kitimbilii kibanee. ¹³Bi nìn fátii gítín ki máafi bin kíñee, ní baa tí fōō bi mun bōti ki kífí.

**Yeesu lēē u-ba ki dākā
u-kpambaliŋ**

(Kpèè Maat 28.16-20, Luuki 24.36-49,
Yoow 20.19-23, Atuun 1.6-8)

¹⁴Boonee ní u nyánti u-ba ki dākā u-kpambaliŋ saalaa nì dibee nyunti ŋun bi kā ki jīñ tijinee. Yeesu wòñ-bi bi-pɔ̀bibilij nín gbìfi baa fōō-u ki kííyee pu, kun puee baa nìn fōō bin ká u nín fíkitèe bōti ki kífí. ¹⁵Ní u tükū-bi yii: «Cùmaan kitiŋ jaŋŋi kɔ̀kɔ̀woooo kí sòòn tibɔ̀mɔ̀ntiil nee

kí tī kunibuluu kamaa^{ny}! ¹⁶Un yaa fōō ki kífí ní bi fūl-u Unimbōti nyimee kántí difiil. Ama un yaa kaa fōō ki kííyee dāa kóò ditafadaaldin ní. ¹⁷Maamaaci tuuŋŋi ŋin bin yaa fōō-mi ki kííyee làá nīn ŋáañee sò. M-yindi puee bi làá jà arasiniibi, ki làá sòòn isooncaan. ¹⁸Bi làá cūti ikoobu, kí nyò ndabiim, tiba kaa làá ŋá-bi. Bi dāa pāantí bi-ŋalii bibunliibi pu ní bí ká dicáañdi.»

Yeesu cānti-bi ki nín jóm yilpu

(Kpèè Luuki 24.50-53, Atuun 1.9-11)

¹⁹Ti-Dindaan Yeesu sòòn nì bi mìn ki dóóyee, ní ki yíkii nín jóm yilpu ki tin kāl Unimbōti ŋaŋgiil pú^ŋ. ²⁰Ní u-boonnooliibi búnti ki sòòn tibɔ̀mɔ̀ntiilee ajan kɔ̀kɔ̀, ní ti-Dindaan bí bi-cee ki tūñ maamaaci tuuŋŋi ki dākà yii tibōti tin bi sòònee sá ibaamɔ̀n.]

^{ny} 16.15 Dūú ŋmàntí nì Atuun 1.8.

^ŋ 16.19 Dūú ŋmàntí nì Atuun 1.9-11.